

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Haridusteaduste (humanitaarained) õppekava

Kadri Ilves

NOORUKIEALISTE HINNANGUD OMA ERINEVATELE KEHAOSADELE JA
KOSMEETIKA KASUTAMISELE (KAHE KOOLI NÄITEL)

bakalaureusetöö

Juhendaja: Kristi Kõiv

Läbiv pealkiri: Hinnangud oma kehale ja kosmeetika kasutamisele

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Kristi Kõiv, doktorikraad

.....
(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Sirje Pihlap

.....
(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2013

1. SISSEJUHATUS.....	4
2. HINNANGUD OMA KEHALE JA KOSMEETIKA.....	6
2.1. Noorukiealiste hinnangud oma kehale	6
2.1.1. Minakontseptsioon ja kujutlus oma kehast	6
2.1.2. Kehale antavate hinnangute seos enesehinnanguga noorukieas	7
2.1.3. Rahulolu oma kehaga varajases noorukieas.....	8
2.1.4. Soolised erinevused hinnangutes oma kehale noorukieas.....	9
2.1.5. Varajase ja hilise küpsemise mõjud tüdrukute ja poiste kujutlusele oma kehast...	10
2.1.6. Eakaaslaste ja vanemate mõju nooruki kujutlusele oma kehast.....	11
2.1.7. Sotsiokultuurilised mõjutajad suhtumises oma kehasse noorukieas	12
2.1.8. Kehaga rahulolu mõõtmine	13
2.2. Kosmeetika.....	14
2.2.1. Kosmeetikaga seonduvad mõisted ja nende tähendus.....	14
2.2.2. Kosmeetika kasutamise põhjused ja tähendus	15
2.2.3. Kosmeetika kasutamise põhjused noorukieas	17
2.2.4. Kosmeetika ja sotsiaalsed rollid	19
2.2.5. Kosmeetika ja atraktiivsus	20
2.2.6. Kosmeetika kasutamise seosed oma kehale antavate hinnangutega	21
3. METOODIKA.....	23
3.1. Valim.....	23
3.2. Mõõtevahendid.....	23
3.2.1. Küsimustik oma kehaosadega rahulolu mõõtmiseks	23
3.2.2. Küsimustik kosmeetikale ja selle kasutamisele antavate hinnangute mõõtmiseks	24
3.3. Protseduur.....	24
4. TULEMUSED.....	26
4.1. Poiste ja tüdrukute hinnangud oma kehale.....	26
4.2. Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika kasutamisele	26
4.2.1. Kosmeetika tähendus poiste ja tüdrukute hinnangul.....	27
4.2.2. Poiste ja tüdrukute hinnangud inimeste kosmeetika kasutamise põhjustele	28
4.2.3. Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika kasutamise põhjustele omavanuste	
tüdrukute seas.....	28
4.2.4. Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika kasutamise põhjustele omavanuste	
poiste seas.....	29

4.2.5. Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika mittekasutamise põhjustele omavanuste poiste seas.....	29
4.2.6. Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika kasutamise põhjustele täiskasvanud meeste seas	29
4.2.7. Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika mittekasutamise põhjustele täiskasvanud meeste seas	30
4.2.8. Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika kasutamise põhjustele täiskasvanud naiste seas	30
4.2.9. Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika mittekasutamise põhjustele täiskasvanud naiste seas	30
5. ARUTELU	32
Uurimuse kitsaskohad	36
Kokkuvõtte	38
Summary	40
Tänuõnad	42
Autorsuse kinnitus.....	43
6. KASUTATUD KIRJANDUS	44
Lisad 1-12	

1. SISSEJUHATUS

Noorukieas toimuvad mitmesugused füüsilised ja psühholoogilised muutused. Lapsest areneb täiskasvanu ja ühes sellega muutub ka indiviidi kujutlus oma kehast. Noorukitel on üha suurem risk mitmesuguste psühholoogiliste ja tervisega seonduvate probleemide ilmnemiseks, mis seostuvad oma kehaga rahulolematusega. Neile on tähtis sobituda eakaaslaste gruppi ja tunda end “normaalsena”. Et võimalusel ennetada kirjeldatud probleeme, on tähtis uurida noorukite rahulolu oma kehaga (Wilkosz jt, 2011).

Enda välimust on võimalik teatud määral muuta. Üks võimalik viis selleks on kosmeetika kasutamine. Edule ja nooruslikkusele orienteeritud Lääne kultuuris on kosmeetikal üha tähtsam roll nii varajases kui hilises noorukieas. Kaiseri järgi pole mehi ja poisse kosmeetika kasutamise teemal nii palju uuritud kui naisi ja tüdrukuid (1998). Autor aga uurib kosmeetikaga seonduvat mõlema soo lõikes.

Käesolev töö puudutab kaht eraldi teemat. Töö eesmärgiks on uurida tütarlaste ja noormeeste hinnanguid oma kehale ning kosmeetika tähendusele ja selle kasutamise põhjustele.

Töö eesmärgist lähtudes püstitati järgmised uurimisülesanded:

1. Noorukiealiste poiste ja tüdrukute hulgas välja selgitada ning võrrelda nende rahulolu oma erinevate kehaosadega;
2. Selgitada välja hinnangud kosmeetika tähendusele noorukiealiste tüdrukute ja poiste seas;
3. Selgitada välja noorukiealiste poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika kasutamise põhjustele nii omavanuste kui ka täiskasvanute puhul.

Teemakohasele kirjandusele toetudes seati järgmised hüpoteesid:

1. Tüdrukute hinnangud oma erinevatele kehaosadele on kõikide küsimuste lõikes kokku madalamad kui poistel;
2. Õpilaste hinnangud kosmeetika kasutamisele seostuvad kõige sagedamini sellega, et naised ja tüdrukud kasutavad kosmeetikat ning mehed ja poisid ei kasuta.

Varasemalt on Tartu Ülikoolis õpilaste hinnanguid erinevatele kehaosadele uuritud järgmistes bakalaureusetöodes: Tiina Tirgo (2005)— “Murdeealiste hinnangud eakaaslaste rahulolule seoses erinevate kehaosadega” ning Ebe Paenurm (2004)— “Erinevused kehaga

seotud diagnoosidega õpilaste kehasse suhtumises ja keha kujutamises”. Soolised erinevused hinnangutes oma kehale on esile toodud Katrin Arge (2000) bakalaureusetöös “Viienda kuni kaheksanda klassi õpilaste enda kehaosadele antud negatiivsete hinnangute kajastumine inimese joonistamise testil”. Magistritöös on kehale antavaid hinnanguid uurinud samuti Tiina Tirgo (2008)— “Kiusajate, ohvrite ja kontrollgrupi suhtumine oma välimusse ning nende hinnangud enda erinevatele kehaosadele (ühe Tartu linna kooli näitel)”.

Kosmeetika teemat on Tartu Ülikoolis käsitlenud Evelyn Saul (2006) oma uurimuses “Kosmeetikatoodete tähendus Eesti linnanaiste jaoks - tänase ja nõukogudeaegse tarbimise käsitlused” ning keha ja kosmeetika teemadel on bakalaureusetöö kirjutanud Annikky Lamp (2005), pealkirjaga “Keha ja tarbimiskultuur: kehakäsitlused noorte linnanaiste intervjuudes”.

Töö koosneb viiest osast: (1) sissejuhatus, (2) teoreetiline ülevaade kehakujutlusest ning kosmeetikast, (3) metoodika, (4) tulemused, (5) arutelu ja (6) kasutatud kirjandus.

2. HINNANGUD OMA KEHALE JA KOSMEETIKA

2.1. Noorukiealiste hinnangud oma kehale

2.1.1. Minakontseptsioon ja kujutlus oma kehast

Burns (1979, viidatud Pullmann, 2003) on minakontseptsiooni käsitletud kui psühholoogilist tervikut, milles on ühendatud indiviidi tunded, mõtted, hoiakud ja kirjeldavad kategooriad endast. Campbell, Chew ja Scratchley (1991) on jaotanud minakontseptsiooni kaheks: kirjeldav (teadmised endast) ja hinnanguline (enesehinnang). Kuigi teadlastel puudub üksmeel enesehinnangu defineerimisel, võib seda määratleda kui minakontseptsiooni tundmuslikku avaldust, mis väljendab inimese enesekohast suhtumist (Pullmann, 2003).

Mina (*self*) koosneb Jamesi sõnul indiviidi eneseteadlikkusest ning hõlmab käegakatsutavat dimensiooni (keha ja sümboleid välimuses), nagu ka kontseptuaalset ning tajutavat dimensiooni (kuidas inimene oma mina defineerib ja sellele hinnangut annab). James kasutab mõistet materiaalne mina, mille alla kuulub keha ning kõik füüsilised esemed, mida inimene omab (1890, viidatud Kaiser, 1998).

Shavelsoni jt järgi (1976, viidatud Pullmann, 2003) on minakontseptsioon enesekohane tajus, mida kujundavad isiklik kogemus ja ümbritseva keskkonna tõlgendamine. Hierarhilise minakontseptsiooni mudeli järgi on enesehinnangul mitu tasandit. Üldine enesehinnang jaguneb akadeemiliseks ja mitteakadeemiliseks; viimane omakorda sotsiaalseks, emotsionaalseks ja füüsiliseks enesehinnanguks (Pullmann, 2003).

Oma füüsisest on igaühel teatud kujutlus. Kujutlus kehast (*body image*) ühendab enda füüsiliste tunnuste tajumise ja nendesse suhtumise ning seda on vaadeldud kui areneva minakontseptsiooni üht keskset osa, mis mõjutab suuresti kohanemist oma uue areneva minaga noorukieas (Williams & Currie, 2000).

Kaiseri järgi (1998) on üheks mina komponendiks füüsiline mina, mis viitab mentaalsele kujutlusele, mis inimesel oma kehast on. Kehakujutlust on käsitletud mitmete uurijate poolt erinevalt. "Oletades, et kujutlus kehast on nii teadlik kui alateadlik, arvatakse, et see peegeldab kombineeritud mõju keha tegeliku struktuuri ja funktsiooni, varajases eas saadud ja pidevalt saadavate kehaga seotud kogemuste, kehale antava elukestva sotsiaalse

tagasiside ja kehaga seotud sotsiokultuuriliste väärtuste ning ideaalide koosmõju.” (Fisher, 1990, viidatud Rierdan & Koff, 1997).

Kaiseri järgi võib antud mõiste alla koondada lisaks ka järgnevat: üleüldine teadlikkus oma kehast, kehapiiride taju, tähelepanu üksikutele osadele kehast ning kogu tervikule, keha asendi tajumine ruumis, soospetsiifiline taju keha suhtes ning keha suuruse taju (Kaiser, 1998).

Käesoleva töö aluseks on võetud Grogani käsitus (2008), mille järgi kujutus kehast hõlmab indiviidi tajusid, mõtteid ja tundeid oma keha suhtes ning mil on kaks mõõdet:

- tajumuslik (*perceptual*) - seda uuritakse tavaliselt oma keha suurusele antud subjektiivsete hinnangute võrdlemisega keha tegelike mõõtmetega;
- hoiakuline (*attitudinal*) - tugineb neljale komponendile: üldine subjektiivne rahulolu kehaga (uuritakse oma kehale antavaid hinnanguid), afekt (tunded, mis on kehaga seotud), kognitsioonid (uskumused keha kohta, investeeringud välimusse) ja käitumuslik (näiteks mõne olukorra vältimine, milles tuleb keha paljastada).

Tundmused oma keha suhtes on seotud nii tunnetega oma mina suhtes kui ka psühholoogilise ebakindluse või kindlusega (Weinberg, 1960). Ilmneb tendents, mille järgi üleüldine rahulolu või rahulolematus iseendaga, olenemata kehalistest näitajatest, mõjutab ka suhtumist oma kehasse (Seifert & Hoffnung, 1987).

2.1.2. Kehale antavate hinnangute seos enesehinnanguga noorukieas

O’Dea ja Abrahami uurimistulemuste järgi (1999) on poiste üldine enesehinnang kõige kõrgem pärast puberteeti, tüdrukutel aga nendega võrreldes madalam nii murdeea eel kui selle järel.

Uurides kehale antavate hinnangute seoseid enesehinnanguga, on leitud, et 17-23aastaste tüdrukute enesehinnang on enim seotud rahuloluga oma talje, puusade ja kaaluga; meestel rahuloluga oma häälega, vastupanuvõimega haigustele ning profiiliga (Wendel & Lester, 1988). Enesehinnangu ja kehakujutluse vahel on seoseid leidnud ka teised uurijad. Williamsi ja Currie sõnul (2000) on oma kaalu ja kehakujuga vähem rahul olevatel tüdrukutel madalam enesehinnang võrreldes nendega, kelle kujutus oma kehast on positiivsem.

Varajane ja hiline seksuaalne küpsemine võrreldes eakaaslastega mõjutab nooruki enesehinnangut (O'Dea & Abraham, 1999; Williams & Currie, 2000). Füüsilise arengu tempol ning puberteedia kestusel on mõju murdeealise kujutlusele oma kehast (Ferron, 1997).

Williams ja Currie (2000) on kõrvutanud oma uurimuses kahte vaatenurka, mille kohaselt võib varajasem või hilisem küpsemine võrreldes eakaaslastega mõjutada nooruki enesehinnangut ning kehakujutlust. Alsaker'i seisukoht ütleb, et varajasem või hilisem küpsemine põhjustab noorukitel sageli sotsiaalseid kohanemiskursusi (1995). Peterseni ja Taylori järgi on varaküps teismeline riskiolukorras, kuna tal puuduvad veel vajalikud sotsiaalsed oskused uute rollide täitmiseks (1980).

2.1.3. Rahulolu oma kehaga varajases noorukieas

Käesolevas uurimuses toetutakse järgmisele noorukiea liigitusele:

- varajane noorukiiga ehk murdeiga — 11- 14 aastat
- keskmine noorukiiga — 15- 18 aastat
- hiline noorukiiga— 18- 21 aastat (Steinberg, 1989).

Varajane noorukiiga on kiire kasvu ja kaalus juurde võtmise aeg, mil muutuvad kehaproportsioonid ja saavutatakse suguküpsus. Keskmises noorukieas on põhilisteks arenguülesanneteks oma uue füüsisega, vaimse minaga ja sotsiaalsete suhetega kohanemine. Lõplik üleminek täiskasvanuikka toimub hilises noorukieas, mida iseloomustab arenemine eeskätt sotsiaalse ja emotsionaalse küpsuse suunas (Steinberg, 1989).

Noorukiiga on periood, mille käigus lapsest kujuneb täiskasvanu. Ajajärku, mil toimuvad suured muutused füüsilises arengus, nimetatakse puberteedieaks ning kõiki arengu aspekte silmas pidades ka murdeeks. (Seifert & Hoffnung, 1987).

Murdeas erinevad noorukid üksteisest sageli oma kasvu kiiruse ja kasvumustrite poolest. Käte, jalgade, käsivarte, sääрте, ja õlgade mõõtmed võivad lühikese ajaga oluliselt muutuda; samuti kogu keha pikkus. Kõnealustel muutustel võib nooruki tunnetele enese kohta ning kujutlusele oma kehast olla segipaiskav mõju. Kasvuspurt toimub tükrukuatel keskmiselt varem kui poistel ning sel on mõju ka sotsiaalsetele suhetele (Seifert & Hoffnung, 1987).

Varajases noorukieas paistab suurim mure seoses välimusega olevat seotud näo osade ja peaga. Hilises noorukieas ja varajases täiskasvanueas kaldutakse pigem muret tundma rohkem kehaehituse ja proportsioonide üle (Horn, 1968).

Füüsiliste muutustega kohanemine või mittekohtamine avaldab mõju nooruki sotsiaalsetele suhetele, tervisekäitumisele ja psühholoogilisele heaolule (Ferron, 1997). Noorukieas on oluliselt suurem tõenäosus kogeda psühhosotsiaalseid probleeme kui kainikueas (Swallen jt, 2005). Cliffordi sõnul (1971) ei tohiks noorukiealiste puhul kehaga seotud muresid ei alahinnata, ega ka üle tähtsustada.

2.1.4. Soolised erinevused hinnangutes oma kehale noorukieas

Mitmete uurijate töödes kajastub, et poistega võrreldes on tüdrukud oma kehaga üldiselt vähem rahul (Clifford, 1971; Franzoi & Shield, 1984, viidatud Williams ja Currie, 2000; Furnham & Greaves, 1994; Ferron, 1997; McCabe & Ricciardelli, 2001; Esnaola jt, 2010; Wilkosz jt, 2011). Franzoi ja Shield'i uurimistulemuste järgi (1984) pole tüdrukud rahul eelkõige oma jalgade, reite ja tuharatega (viidatud Williams & Currie, 2000). Furnham ja Greeves leidsid, et madalaimaid hinnanguid annavad tüdrukud oma puusadele, kehakaalule, kõhule ja jalasäärtele (1994). Clifford (1971) on aga väitnud, et rahulolematust oma pikkuse, kaalu ja füüsilise erinevate aspektidega, nagu puusad, talje ja rind, on omane mõlemale soole. Rosenblum ja Lewis (1999) on tõdenud, et nii poisid kui tüdrukud kalduvad olema rahulolematud oma kehakaalu suhtes terve noorukiea vältel.

Ferroni (1997) sõnul on poisid üldiselt rohkem rahul oma muutuva kehaga kui tüdrukud. O'Dea ja Abrahami järgi (1999) kalduvad poisid puberteeti hindama pigem kui positiivset kogemust. Poisid kohanevad murdeea füüsiliste muutustega üldiselt kergemini kui tüdrukud. Nad hindavad end rohkem füüsilise suutlikkuse ning võimekuse kategooriates, kuid tüdrukud annavad endale hinnanguid pigem füüsilise atraktiivsuse terminites.

Tütarlaste rahulolu oma kehaga, eeskätt rindade, puusade ja tuharatega, langeb aja jooksul kogu noorukiea vältel. Poiste rahulolu oma kehaosadega samal ajal pigem tõuseb (Rosenblum & Lewis, 1999). Vastukaaluks eelnevatele uurimistulemustele on Esnaola jt (2010) leidnud, et naistel on elukaare jooksul madalaim rahulolu kehaga teismeeas ning meestel varajases täiskasvanueas.

Kriitiline roll hinnangutes oma füüsilisele minale on rahulolul oma kehakaaluga. Keha suuruse ja kaaluga seotud probleemid häirivad sagedamini naisi ning kõnealune probleem algab enamasti noorukieas (O'Dea & Abraham, 1999).

Tüdrukutel suureneb murdeas kehakaal põhiliselt lisanduva rasva tõttu ja poistel protsentuaalselt rohkem lihasmassi kujul (Hurlock, 1967). Rierdani ja Koffi uurimistulemuste järgi (1997) on kehakaalu muutmise soov tüdrukutel rohkem seotud depressiooni sümptomitega kui poistel. Tüdrukud püüavad kaalu sagedamini vähendada ja poisid lihaskasvu näol pigem suurendada (McCabe & Ricciardelli, 2001).

Blashilla (2011) väitel seostub noormeestel kehaga rahulolu eeskätt keha muskulatuursusega. Ka teised uurijad on tõdenud, et meie kultuuris on meeste füüsiline ideaal seotud muskulaarse ja tugeva kehaga, samuti suure kasvu ning laiaõlgisusega. Naiste puhul peetakse ihaldusväärseks väikeseid kehamõõtmeid, saledust ja mitteatleetlikku kehaehitust. Suurt kasvu tüdrukud ja väikest kasvu poisid annavad oma kehale seetõttu sageli negatiivsemaid hinnanguid kui vastupidiste näitajatega noorukid (Hurlock, 1967; O'Dea & Abraham, 1999).

Secord'i ja Jourard'i (1954) sõnul on noormeeste rahulolu oma kehaga seotud peamiselt selliste maskuliinsusega seonduvate kehaosade suurusega nagu õlad, rinnaümbermõõt ja biitseps, samuti keha pikkusega.

2.1.5. Varajase ja hilise küpsemise mõjud tüdrukute ja poiste kujutlusele oma kehast

Varaküpsel tüdrukutel on leitud olevat negatiivsem kujutlus oma kehast kui nendega võrreldes hiljem küpsenutel. Nimetatud erinevus võib tuleneda eakaaslastega kõrvutades varem toimuvatest muutustest kehakaalus, mida tajutakse kõrvalekaldena normist (Williams & Currie, 2000). Steinbergi väitel on varaküpsed tüdrukud teiste hulgas vähem populaarsed, samuti ebakindlamad, emotsionaalselt tasakaalutumad, introvertsemad ja järeleandlikumad. Seevastu hilises noorukieas saavutavad populaarsuse sageli just nemad, olles õppinud endaga tõhusalt toime tulema (Steinberg, 1989).

Hilisküpsed tüdrukud kalduvad noorukieas olema populaarsed ning silma paistma sotsiaalsuse, aktiivsuse, eneseväljendusoskuse ja liidrirolli võtmisega. (Steinberg, 1989).

Kontrastiks eeltoodud tendentsidele ilmneb Wichstromi (1998, viidatud Williams & Currie, 2000) uurimuse tulemustest, et ka hilisküpsel tüdrukutel võib olla negatiivne kehakujutlus.

Varem suguliselt küpseks saavatel poistel kaldub olema positiivsem hinnang oma kehale ning hilisküpsel negatiivsem (O'Dea & Abraham, 1999). Kiirem füüsiline areng annab eeliseid sotsiaalsetes suhetes, samuti võimaldab eakaaslaste grupis saavutada kõrgemat staatust. Steinbergi (1989) väitel on varaküpsed poisid nii nooruki- kui täiskasvanueas teistega võrreldes sõltumatumad, enesekindlamad, tasakaalukamad ja sotsiaalselt kompetentsemad.

Hilisküpsel poistel jääb rohkem aega oma isiksuse väljaarendamiseks ja toimetulekuoskuste omandamiseks. Neid iseloomustab arenenum huumorimeel ja suurem oskus lahendada probleeme (Steinberg, 1989). Kehaga rahulolu sõltub siiski indiviidi arengutasemest ning leidub noorukeid, kes on oma kehaga rahul või rahulolematud kogu noorukiea vältel (Rauste-von Wright, 1989).

2.1.6. Eakaaslaste ja vanemate mõju nooruki kujutlusele oma kehast

Inimene teeb pidevalt korrekture oma välimuses teiste inimeste reaktsioonide ja hinnangute põhjal enda välimusele (Kaiser, 1998). Wood'i sõnul on kehakujutluse väljakujunemises põhiline roll sotsiaalsel võrdlusel. Kujutlus kehast ei põhine objektiivsetel asjaoludel, vaid pigem sellel, kuidas indiviid hindab mõnd omadust endal võrreldes teistega (Wood, 1989).

Sotsiaalne tagasiside üldiselt mõjutab ja vormib kehakujutlust juba lapseeas peale. Hiljem ei ole eelmainitud faktorite mõju enam nii suur. Tütarlapsel, kes saab püsivalt ja varakult ebasoosivat tagasisidet oma välimuse kohta, kaldub olema risk võtta omaks negatiivne kujutlus oma kehast, mis on ajaliselt püsiv ja ei allu muutustele (Rosenblum & Lewis, 1999). Tüdrukud on näiteks vanemate ja eakaaslaste survele kaalu alandamise suhtes tundlikumad kui poisid (McCabe & Ricciardelli, 2001).

Füüsilised muutused varajases noorukieas ei mõjuta otseselt nooruki psühholoogilist seisundit. Pigem on psühholoogilised ilmingud vahendatud vanemate, eakaaslaste ja noorukite endi reaktsioonide poolt (Collins 1984, viidatud Steinberg 1989).

Puberteedieas muutuvad eakaaslaste ootused üksteise füüsiliste võimete ja käitumise suhtes. Kui nooruki perekond ja eakaaslased suhtuvad temasse negatiivselt, muutub ka nooruki hinnang oma kehale madalamaks ning see mõjutab nooruki käitumist (Hurlock, 1967).

2.1.7. Sotsiokultuurilised mõjutajad suhtumises oma kehasse noorukieas

Erinevates ühiskondades suhtutakse puberteediea füüsilistesse muutustesse erinevalt. Lääne ühiskonnas pööratakse neile rohkem tähelepanu, võrreldes mõne muu ühiskonnaga, nagu on näidanud Margaret Meadi antropoloogilised uurimused (Steinberg, 1989).

Igas ühiskonnas on omad normid ja ootused, mida antakse edasi vanemate, eakaaslaste ja meedia poolt (Steinberg, 1989). Esnaola jt järgi on sotsiokultuurilisteks mõjutajateks reklaam, verbaalsed sõnumid, sotsiaalsed mudelid ja sotsiaalsed olukorrad (Esnaola jt, 2010).

Naiste rahulolu oma kehaga mõjutavad sotsiokultuurilised mõjud rohkem kui mehi. Tugev korrelatsioon ilmnes noormeeste kehaga rahulolematuse ja reklaami mõju vahel. Teismelistel tütarlastel leiti kehaga rahulolematust olevat enim seotud reklaami ja sotsiaalsete mudelite mõjuga (Esnaola jt, 2010). Ferroni sõnul (1997) on erinevaid kultuure võrdlevad uurimused näidanud, et soolised erinevused kujutluses kehast on suuremad kui kultuurilised (Ferron, 1997).

Sotsiaalsest ümbrusest tuleva tagasiside põhjal ehitavad tütarlapsed varajases noorukieas üles oma minapildi (Rierdan & Koff, 1997). Praeguse aja Lääne ühiskonnas on tüdrukud psühholoogilise surve all, kuna meedia vahendatud naise kehaideaal on muutumas üha ebarealistlikumaks ja selle poole püüdlemine on kahjulik nii füüsilisele kui mentaalsele tervisele (Kaiser, 1998). Meedias on hakatud kujutama üha kõhnemat naisekeha (Tiggemann & Pickering, 1996).

Meedial on suur mõju noorukiealiste kujutlusele oma kehast. Naiste kujutamine filmides stereotüüpsetes rollides mõjutab negatiivselt tütarlaste kujutlust oma kehast (Tiggemann & Pickering, 1996).

2.1.8. Kehaga rahulolu mõõtmine

Oma kehasse suhtumise ja kehakujutluse mõisted on omavahel tihedalt seotud (Kaiser, 1998). Secord ja Jourard koostasid küsimustiku kehaga rahulolu või rahulolematuse määra mõõtmiseks, mille nimetasid keha katehheesiks. Antud uurimismeetodiga ei mõõdetata aga otseselt pilti või kujutlust oma kehast, vaid hinnanguid sellele (Kaiser, 1998).

Algupärane mõõtevahend koosneb 46 küsimusest kehaosade ja erinevate keha funktsioonidega (näiteks une, hääle, isu ja tervisega) rahulolu kohta. Vastajate hinnangud jagunevad 5-pallisele skaalale järgmiselt: 1— ei ole üldse rahul ja soovin muuta, 2— ei ole rahul, aga suudan leppida, 3— pole ei negatiivseid ega positiivseid tundeid, 4— olen rahul, 5— arvan, et mul on vedanud. Keha katehheesi küsimustikule antud vastuseid võrreldi Secord' ja Jourard' esimeses selleteemalises uurimuses mina-katehheesiga ehk oma mina erinevatele aspektidele antavate hinnangutega (näiteks enesekindlus, loovus, tolerantsus, kohusetundlikkus ja populaarsus). Leiti, et madalad hinnangud kehale korreleeruvad ärevuse ja ebakindlusega. Võib järeldada, et indiviidi tundmused oma keha suhtes on samaväärsed tundmustega oma mina suhtes (Secord & Jourard, 1953).

Eelmainitud küsimustik kohandati ümber ning uuriti meestudengite seas, kas keha katehheesi skaalal antavate hinnangutel on seost 40 spetsiaalselt meeste hinnangute uurimiseks valitud kehaosa tegelike mõõtmetega. Oletus, et eelnevad on seotud, sündis stereotüüpselt mehe kehaideaalist— pikk, lihaseline ja laiaõlgne. Tulemused näitasid, et kõigi tunnuste puhul, välja arvatud kehakaal, seostusid positiivsemad hinnangud kehaosade suuremate tegelike mõõtmetega ning madalam rahulolu seostus väiksemate tegelike mõõtmetega (Secord & Jourard, 1954).

Sarnast seost uuriti ka naistudengite seas. Selleks kasutati keha katehheesi muudetud versiooni, milles oli esindatud 12 naiste jaoks eelnevate uurimuste järgi tähtsaimaks peetud kehaosa. Tulemused näitasid, et küsitletute jaoks kehtib naisekeha suhtes ühtne ideaal— rinna ümbermõõdu puhul on eelistatud suuremad ning ülejäänud kehaosade puhul väiksemad mõõtmed võrreldes enda tegelike näitajatega. Kuna niisugune kehaideaal on piirava loomuga, võib see naistes põhjustada ärevust ja ebakindlust (Secord & Jourard, 1955).

Keha katehheesi mõõteskaalaga tehtavates uurimustes on piiranguks tõsiasi, et vastajad võivad anda sotsiaalselt soovitavaid vastuseid. Tulemuste tõlgendamisel tasub olla ettevaatlik (Kaiser, 1998).

2.2. Kosmeetika

2.2.1. Kosmeetikaga seonduvad mõisted ja nende tähendus

Kosmeetika mõiste on tuletatud kreekakeelsest sõnast kosmētikē, mis tähendab kaunistuskunsti (Tarmak, 1978). Kosmeetikast võib kõneleda välimuse kontekstis. “Välimus on visuaalselt tajutav tervikpilt, mis on loodud inimese keha ja selle modifikatsioonide, kaunistuste või kehakatete poolt.” (Kaiser, 1998, lk 213).

Välimus hõlmab nii rõivastust (*clothing*) kui ka keha. Rõivastus on “igasugune käegakatsutav või materiaalne objekt seoses inimese kehaga, mida saab hankida (ostes, kelleltki saades või valmistades), kanda kehal või selle külge kinnitada.” (Kaiser, 1998, lk 4). Horn märgib rõivastuse kohta järgmist: “(...) rõivastus pole indiviidile mitte ainult isikliku füüsilise või psühholoogilise heaolu seisukohalt tähtis, vaid see peegeldab ühiskonna väärtusi, tingimusi ja arengut tervikuna.” (Horn, 1968, lk vii).

Rõivastusel on Kaiseri järgi (1998) kolm tüüpi: keha katmine (esemete riputamine keha külge ja selle ümber), keha seosed erinevate kehakatetega (keha sisse või peale kinnitatud esemed, klamberkinnitusega kaunistused, külge kleebitud esemed, aksessuaarid) ning keha modifikatsioonid:

- Keha värvi muutmine— meigi ja küünelaki kasutamine, juuste värvimine või pleegitamine, tatoveeringud, puuderdamine, värvimine, päevitamine, naha pleegitamine;
- Keha tekstuuri muutmine— juuste sirgendamine või lokkide tegemine, plastilise kirurgia abil naha silendamine, kreemide kasutamine naha pehmendamiseks;
- Keha kuju muutmine— soengu tegemine, habeme või vuntside piiramine, keha kuju muutmine vormiva aluspesu, spetsiaalse toitumise, treeningu või plastilise kirurgiaga.

Käesolevas uurimuses kasutab autor ka tavamõistet “meik” (*make-up*), mis seostub eeskätt näole kantava kosmeetika kasutamisega.

2.2.2. Kosmeetika kasutamise põhjused ja tähendus

Kõik, mida me kanname, sealhulgas riided ja kosmeetika, on seotud sellega, kuidas me ennast näeme ja hindame (Kaiser, 1998). On empiiriliselt tõestatud, et kõrgeenenud teadlikkus seoses oma minaga seostub suurema kosmeetikakasutusega (Cash & Cash, 1982).

Kosmeetika funktsioon võib olla oma mina laiendamine ja mõne valitud karakteri joone rõhutamine, näiteks erksate värvide kandmisel saab indiviid mõjuda jõulisemalt kui muidu. Eesmärgiks võib olla “laiendada tunnet oma minast väljapoole keha füüsilisi piire, täiustades kandja valitud emotsiooni.” (Horn, 1968, lk 12).

Enda kaunistamise (*adornment*) abil võib inimene kontrollida muljet, mille ta teistele jätab, mis on seotud minapildiga, sealhulgas kujutlusega oma kehast, enesetaju ja meeleoludega (Cash, Dawson, Davis, Bowen, & Galumbeck, 1989). Horn on rõivastuse funktsioonide hulgas välja toonud kaunistamise teooria. Kaunistamine ja dekoreerimine viitab esteetilistele ja loomingulistele vajadustele ning ilu otsingutele. Inimene soovib muuta oma keha ilusamaks kui loodus selle loonud on (Horn, 1986).

Thomas (1899) on väitnud, et kui grupis või ühiskonnas on omaks võetud mõni käitumisviis, näiteks seoses välimusega, siis normist kõrvale kaldujal tekib häbitunne. Samuti kui indiviidil on tekkinud harjumuslik käitumisviis, näiteks kosmeetika kasutamine, võib ta selle kõrvale jätmise tagajärjel tunda häbi. Horn toob välja häbelikkuse teooria, mille järgi on rõivastuse eesmärgiks keha varjamine ja katmine (1968). Lemineni uurimus näitab, et naised kasutavad alusmeiki sageli selleks, et katta kinni ebatäiuslikke piirkondi kehal ning teiste jaoks viisakam välja näha (Leminen, 1994).

Häbelikkuse teooriale vastukaaluks on Harms (1938) väitnud, et rõivastuse funktsiooniks on pigem seksuaalse atraktiivsuse saavutamine. Riiete ja kaunistuste abil saab selgemini eristada kaht sugupoolt.

Kosmeetikat võib kasutada erinevate tunnuste maskeerimiseks, et muuta oma välimust paremaks ja tõsta seeläbi oma enesehinnangut (Bloch & Richins, 1992). Ka Lemineni uurimuses mainisid intervjuueritavad, et kui kõik teadaolevad iluvead on kinni kaetud, teeb see enesetunde paremaks. Tema sõnul kalduvad inimesed kosmeetikat kasutama sageli enesehinnangu tõstmise eesmärgil (Leminen, 1994).

Kasulikkuse ja kaitse teooria järgi on rõivastusel, sealhulgas kosmeetikal, kaks olulist funktsiooni: füüsiline kaitse (näiteks kreemid kaitsevad külma või päikese eest) ning

psühholoogiline kaitse (mõni kosmeetikatoode, millele on omistatud talismani väärtus). Võib oletada, et kosmeetika, nagu ka riietus, on emotsionaalne puhver kandja ja väliskeskkonna vahel (Horn, 1968). Lemineni järgi on oluliseks motiiviks kasulikkus— kosmeetika on vajalik enda eest hoolitsemiseks (1994).

Silmakosmeetikal paistab olevat suur mõju sotsiaalsusele. Ripsmetušši ja lauvärve kasutades saab luua “sügava pilgu” ja kergemini teiste hulgas silma paista. Lisaks silmakosmeetikale ka alusmeiki kasutades, saab tasakaalustada oma välimust, teiste seas silma paista, jätta endast head muljet ning olla sotsiaalselt rohkem aktsepteeritud. Alusmeigi toodete abil, nagu näiteks jumestuskreemid, peitepulgad ja puudrid, saab katta naha ebatäiuslikkust ja punne ning näha teiste jaoks viisakam välja (Leminen, 1994). Osa Bloch’i & Richinsi uuritavatest märkis kosmeetika kasutamise peamiseks põhjusteks nii oma naha loomuliku tooni peitmist kui silmade värvi rõhutamist (1992).

Lemineni väitel on kosmeetika seotud emotsioonidega ning fantaasiatega ja nende õhutamisega. Kosmeetika kasutamist, sealhulgas eriti enda lõhnastamist, võib pidada hedonistliku tarbimise ilminguks (Leminen, 1994). Hedonistlike motiivide hulka kosmeetika kasutamisel võib lugeda järgmist: soov ennast hellitada, millegi eest premeerida, tõmmata endale tähelepanu, võtta iluprotseduuride näol aega ainult iseenda jaoks, leevendada igavust ja otsida vaheldust. Viimase jaoks pakub moetööstus pidevalt välja uusi lahendusi ja värvikombinatsioone kosmeetika ja aksessuaaride valikus. Kosmeetika omamine ja kollektsioneerimine võib olla nauding omaette (Cash & Cash, 1982), olenemata sellest, kas seda kasutatakse või ei (Bloch & Richins, 1992). Lemineni uurimuses on kosmeetika kasutamise motiividena välja toodud rahulduse ja luksuse tunne (Leminen, 1994).

Kosmeetika omamine ja kasutamine on ka staatuse sümbol. Lisaks kõrgele hinnale toimivad staatussümbolitena ka firmamärk ja esemete kollektsiooni suurus (Horn, 1968). Ryan toob eelneva hulgas välja populaarsuse saavutamise ja endast parema mulje jätmise eesmärgid (1964). “Iga ese või rõivastus, mis toob kandjale tunnustuse, heakskiidu või teistega ühtekuuluvuse, võib olla käsitletud ilminguna staatuse otsingust.” (Evans, 1964, lk 743).

2.2.3. Kosmeetika kasutamise põhjused noorukieas

Lisaks eelloetletule võib välja tuua ka need kosmeetika funktsioonid, mis on tähtsad eelkõige lähtudes teismeliste vaatenurgast. Tütarlaste meigikasutamise sümboolne tähendus võib peituda nii füüsilises kui sotsiaalses *mina* transformatsioonis. Minapilt, endale antavad hinnangud, identiteet, mure füüsilise välimuse pärast ja sotsiaalsed rollid on kõik leitud motiveerivat meigi kasutamist tütarlaste seas (Gentina, Palan, & Fosse-Gomez, 2012). Horn'i (1968) sõnul on noorukieas rõivastuselementide valikul kõige määravamad tegurid staatuse otsing ja teiste tunnustuse võitmine.

Emotsionaalsed pinged on teismeeas tavalised ning tüdrukud otsivad neile leevendust ka kosmeetika kasutamisest. Kehaga toimuvad pidevalt muutused, mis tekitavad segadust. Meik võib anda teatavat stabiilsust (Solomon 1986, viidatud Leminen, 1994).

Elbergi sõnul on nii tüdrukutel kui poistel sageli probleeme rasuse naha ja vistrikega. Ühtpidi, noored püüavad peita punne, kuid teistpidi, pooride ummistamine kosmeetikavahenditega soodustab aknet (Elberg, 1997). 14-16aastaste Briti noorte seas korraldatud uurimuse järgi kasutas 35% uuritavatest poistest ja tüdrukutest kosmeetikat akne katmiseks (Smithard jt, 2001).

Guiot (2000) järgi kasutavad tütarlapsed kosmeetikat sageli enesehinnangu tõstmiseks ning selleks, et vanem välja näha. Võib oletada, et kõige rahuldustpakkuvam teismeeas tütarlastele on kujutleda end käesolevast paar aastat vanemana. Guiot leidis, et negatiivne enesehinnang ja oma välimusega mitte rahul olemine suurendab tahtmist vanem välja näha. Kosmeetika kasutamine võib kaasa aidata endast soovitud mulje jätmisele (Guiot, 2000).

Teismeeas kulgeb indiviidi areng emotsionaalse autonoomia suunas ja toimub üleminek vanemate mõju alt eakaaslaste mõjusfääri. Gentina jt uurimistulemused näitavad, et autonoomia saavutamist hõlbustavad teatud rituaalid nagu kosmeetika kasutamine. Kosmeetika tähendus tütarlaste jaoks noorukieas jaguneb kahte põhilisse kategooriasse: rituaalne ja initsiatsiooniline (Gentina jt, 2012).

Meigiga seotud rituaalid on paindlikud: vastavalt indiviidile ja olukorrale varieerub koht, kus kosmeetikat peale kantakse (magamistoas peegli ees või mujal); aeg, mis selleks kulub (mõnest minutist mõne tunnini) ja kosmeetikavahendite tüüp (Gentina jt, 2012).

Gentina jt järgi (2012) on rituaalil neli mõõdet:

- rituaal kui kindlaksmääratud järjestikuse iseloomuga tegevus— kosmeetika pealekandmine võib olla automaatne, rutiinseks muutunud ja igapäevane (Rook, 1985);
- sümboliline ja emotsionaalse tähtsusega kogemus— kosmeetika kasutamine selleks, et tunda end hästi (Cazeneuve, 1971, viidatud Gentina jt, 2013);
- reeglistik— igaks olukorraks on sobilik teatud tüüpi meik;
- lavaline etteaste— kosmeetika kui grimm päriselus toimivas “etenduses”.

Meikimine kui initsiatsiooniriitus on tütarlapse jaoks teatud kultuurides seotud noorukieast väljakasvamise ja täiskasvanud naiseks saamisega. Initsiatsioonil on kolm faasi: eraldumine (*separation*), eraldatus (*reclusion*) ja sisse lülitumine (*incorporation*).

Esimene etapp on eraldumine emast ja soov kuuluda suuremasse omaeliste gruppi. Separatsioonifaasis kasutatakse Gentina jt uurimuse järgi rohkem “naturaalse” välimusega meigitooteid ja välditakse näiteks huulepulka ja musta silmalainerit. Mõned intervjuueeritavad tütarlapsed väljendasid ebamugavust seoses huulepulga kasutamisega, seostades seda seksuaalsuse, seksuaalsete rollide ja naiselikkusega. Kõnealused uuritavad vältisid huulepulka, kuna polnud eelloetletuga veel kohanenud (Gentina jt, 2012). Guiot on samuti kirjeldanud varajast teismeiga kui “õpiaega” kosmeetika kasutamises, mida iseloomustab pigem tagasihoidlike toonide valik. Hiljem võetakse omaks julgemad värvid kui eneseväljendusvahendid (Guiot, 2000).

Ülemineku- ehk eraldatuse faasis on tütarlastel vajadus sulgeda end privaatsesse ruumi, eraldi täiskasvanutest, ning õppida kasutama kosmeetikat (Rudd, 1997). Meikimise õppimine toimub kolmes vormis: imiteerimise, sotsiaalse tagasiside ja koos eakaaslastega harjutamise teel (Moschis & Churchill, 1978).

Sisse lülitumise faasisis võib tütarlaps tunda end kuuluvat juba naiste hulka. Antud etapi tähtsus seisnebki teadlikus valikus, millisesse gruppi kuuluda ning kas ja mil määral kasutada kosmeetikat (Gentina jt, 2012). Noble'i ja Walkeri järgi (1997) on nooruk üleminekuetapi eduka läbimise järel oluliselt vähem sõltuv sümbolilisest omandist, kaasa arvatud kosmeetikavahenditest.

2.2.4. Kosmeetika ja sotsiaalsed rollid

Solomon (1983) on väitnud, et kosmeetika kasutamist võib seostada sooviga olla edukas mõnes sotsiaalses rollis. Seejuures ei tarvitse inimesel olla pealtvaatajaid. Enda kaunistamine ja atraktiivsemaks muutmine võib olla ka privaatne tegevus peegli ees (viidatud Gentina jt, 2012).

Situatsiooniliste rollidega seotud nõudmised, näiteks peokülalisena, võivad samuti mõjutada otsust kasutada kosmeetikat ja muid kaunistavaid elemente, isegi kui indiviid muul ajal seda ei tee (Bloch & Richins, 1992).

Välimuse muutmine hõlbustab eneseesitlust (*self-presentation*), aidates teiste silmis paista sellisena, nagu me ise ennast näeme või näha soovime. Välimust muudetakse riiete, kaunistuste ja kosmeetika abil ka eneseupitamise eesmärgil (*self-promotion*), et esitleda end viisil, mis toob kasu või aitab olla edukas mõnes sotsiaalses rollis, näiteks tööalaselt (Horn, 1968). Rook'i (1985) järgi on kosmeetika kasutamine noorukite hinnangul oluline romantiliste suhete õhutamisel.

Sotsiaalsete rollide hulka kuulub ka sugu. Et on olemas vaid kaks sookategooriat, siis sotsiaalsed ootused selle kohta, mida tähendab olla mees või naine, kalduvad olema lihtsustatud. Meestele kalduvad osaks saama pigem teatud kahtlustused, kui nad liialt palju oma välimusele või moele tähelepanu pööravad. Kaiseri sõnul on sotsiaalpsühholoogid pigem uurinud naiste suunitlust rõivastusele (sealhulgas kosmeetikale) või seda, kuidas naised ja mehed tajuvad naiste välimust. Vähesed uurimused on keskendunud meeste rõivastusele. "Kui me tahame mõista, kuidas välimuse muutmine ja selle tajumine mõjutavad sooidentsuse sotsiaalset konstrueerimist, tuleb võtta arvesse meeste ja naiste vahelisi sotsiaalseid suhteid." (Kaiser, 1998, lk 272).

Seda mil viisil inimene end teistele esitleb, mõjutavad kultuurilised ootused sobiva välimuse kohta vastavalt vanusele, soole ja tegevusalale (Kaiser, 1998). Meie ühiskonnas on atraktiivsus tähtis osa naiselikkusest ning võib arvata, et kosmeetika kasutamine naiste seas peegeldab traditsioonilise soorolli omaksvõttu (Bloch & Richins, 1992). Ilu ja füüsiline atraktiivsus on mõnes kultuuris saanud tütarlaste suhtes kindlaks ootuseks ning seda dikteerivad kultuurinormid (Gentina jt, 2012). Traditsioonilisele soorollile orienteeritud mehed kalduvad vähem kasutama kaunistavaid elemente, sealhulgas kosmeetikavahendeid (Bloch & Richins, 1992).

Kaiseri järgi on kaasaegsetel meestel ikka veel hirm, et miski nende välimuses viitab naiselikele omadustele. Mehelikkust on hakatud defineerima naiselike harrastuste, kaasa arvatud moe ning isikliku välimuse eest hoolitsemise vältimise kaudu (Kaiser, 1998).

2.2.5. Kosmeetika ja atraktiivsus

Ajalooliselt on füüsilise välimuse uurimused keskendunud peamiselt atraktiivsusele kui fikseeritud tõlgendusele, kuid inimesed sageli kontrollivad ja muudavad oma füüsilist välimust vastavalt olukorrale, varieerides riietust, soenguid ja näol kantavat kosmeetikat (Cash jt, 1989).

Bloch ja Richins on välja toonud muutuvad ja muutumatud tegurid, mida seostatakse atraktiivsusega. Sisemiste, kaasasündinud komponentidena märkisid nad pikkust, kehaproportsioone ja näoplaani; kontrollitavate karakteristikutena tõid nad esile rühi, kehakaalu, näoilme ja kehakaunistuste kasutamise (Bloch & Richins, 1992).

Pärilikkus määrab näojooned ja erinevad füüsilised tunnusjooned, kuid atraktiivsust saab tõsta, vaatamata kaasasündinud omadustele. Tajutud atraktiivsuse määra saab muuta riietuse, plastilise ja rekonstruktiivse kirurgia, spetsiaalse toitumise, treeningu ja kosmeetika abil (Kaiser, 1998).

Kosmeetika kasutamine on kõige sagedasem indiviidide seas, kellel tähtis osa enesedefiniitsioonist põhineb atraktiivsusel ning kes peavad kosmeetikat ja enese kaunistamist atraktiivsuse saavutamise vahendiks (Gentina jt, 2012). Brown'i, Cash'i & Noles'i (1986) uurimus näitas, et meigitud naised hinnati atraktiivsemaks võrreldes nendega, kes kosmeetikat ei kasutanud. Cash'i jt (1989) uurimistulemuste järgi hindasid mehed meigitud naised kõrgemalt kui ilma; naised hindasid nende atraktiivsust mõlemal juhul sarnaselt.

Hinnangud oma atraktiivsusele, mis on antud ilma kaunistuste ja meigita, võivad mõjutada nende kasutamist. Võimalik, et kosmeetika tarbijad, kes tajuvad end seesmiselt mitteatraktiivsetena, otsivad paljuski toetust ja kompensatsiooni kosmeetikast. Kes tajuvad end sisemiselt atraktiivsetena ka välimuse muutmise vahendeid kasutamata, arvatakse olevat vähem motiveeritud kosmeetikat kasutama (Gentina jt, 2012). Eelnevale vastukaaluks on Brown, Cash ja Noles (1986) leidnud, et kosmeetika on tähtis pigem atraktiivsetele indiviididele, kuna võimaldab rõhutada soovitud tunnuseid ning täidab eneseväljenduse funktsiooni.

2.2.6. Kosmeetika kasutamise seosed oma kehale antavate hinnangutega

Kaiseri sõnul tuleks uurida, kuidas on seotud omavahel kehataju ja rõivastus (sealhulgas kosmeetika) ning selle tajumine (1998). Uurijad on leidnud, et mida kõrgem on indiviidi rahulolu oma kehaga, seda vähem kasutab ta kosmeetikat (Cash & Cash, 1982) ja kosmeetilisi protseduure (Sarwer & Crerand, 2004).

Kosmeetilise tähtsuse skaalaga (*Cosmetic Importance Scale*), mis koosneb keha ja näo katehheesist ning kehapiiride (*Body Barrier*) küsimustikust, viidi täiskasvanud naiste seas läbi uurimus, mille tulemused näitavad, et kosmeetika tähtsus indiviidile on otseselt seotud oma kehale ja näole antavate hinnangutega. Inimesed otsivad riiete, kosmeetika, pleegitamise, tatoveerimise ja plastilise kirurgia kaudu võimalusi oma välimuse muutmiseks (Theberge & Kernalguen, 1979).

Horn (1968) on esile toonud rõivastuse (kaasa arvatud kosmeetika) lähedust inimese minale, nimetades seda "teiseks nahaks" (*second skin*) ning Roach ja Eicher (1965, viidatud Horn, 1968) on kasutanud mõistet "nähtav mina" (*visible self*).

Uuriti, kas välimuse parandamine kosmeetika kasutamise kaudu mõjutab indiviidi enesehinnangut või minakontseptsiooni, kui on tegemist nahakahjustuste ja iluvigadega, mida hügieeni abil kõrvaldada ei saa. Vastajad olid kolledžis õppivad tüdrukud Ameerika Ühendriikides vanuses 18- 21. Tulemused näitavad, et kosmeetikatoodete kasutamine mõjutas positiivselt vastajate enesetaju (Wright jt, 1970).

Kujutlus oma nahast (*cutaneous body image*) viitab sellele, kuidas indiviid tajub oma nahka, juukseid, kehakarvu ja küüsi. Nendega rahulolematuse tagajärjel võivad välja kujuneda psüühilised probleemid, näiteks see, kui inimesed kaunistavad end sageli silmatükkivalt ning harrastavad rituaalset meikimist (Gupta & Gupta, 2013). Enda nahale, juustele või küüntele antavad negatiivsed hinnangud on sageli peamine põhjus otsustamiseks kosmeetiliste protseduuride kasuks. Indiviidi kujutlust oma nahast mõjutab kõige rohkem rahulolu selliste keha piirkondadega, nagu näiteks käte ja näo nahk, samuti küüned, juuksed ja kehakarvad. Viimased kaks neist on uurijate sõnul antud kontekstis kõige määravamad (Gupta & Gupta, 2013).

Igas kultuuris on oma normid seoses ideaalse keha ja välimusega ning inimesed hindavad end selle järgi, kuivõrd nad normist kõrvale kalduvad (Theberge & Kernalguen, 1979). Lääne kultuuris on ilu ja nooruslikkus ihaldusväärsed omadused. Nahal, aga eriti

näonahal on nooruslikkuse seisukohalt suur tähtsus, olles kronoloogilise vanuse üks põhilisi näitajaid (Gupta & Gupta, 2013).

Kui inimene tahtlikult püüab jätta petlikult head muljet oma keha suuruse, kuju või välimuse kohta, on tegemist toimetulekustrateegiaga, mida nimetatakse “kehapettuseks” (*body deception*). Indiviid võib visuaalselt või verbaalselt anda eksitavaid sõnumeid oma välimuse kohta, varjamaks oma keha ebasoovitavaid omadusi, kuid ka osa oma kehaga rahulolematusest kanda üle teistele inimestele, kelle hinnang oma kehale võib võrdluse tulemusel langeda (Hildebrandt jt, 2008).

3. METOODIKA

3.1. Valim

Uurimus viidi läbi kahes Haapsalu linna koolis. Kokku osales 242 õpilast 7.-12. klassidest, kellest 126 (52%) olid tüdrukud ja 116 (48%) poisid. Ühe õpilase ankeet oli rikutud ning see tuli kõrvale jätta. Lõplikuks valimiks kujunes 241 õpilast. Tegemist on mugavusvalimiga. Kummaski koolis küsitleti igas vanuseastmes üht juhuslikult valitud klassi, kahes koolis kokku 12 klassi. Õpilaste keskmine vanus oli 15,88 aastat, standardhälve 1,8. Noorim vastaja oli 13- ja vanim 19-aastane. Uuritavate jaotumine vanuse ja klassi järgi kajastub Tabelis 1.

Tabel 1 . Uuritavad vanuse ja klasside lõikes

Klass	Poisid	Tüdrukud	Kokku
7	27	17	44
8	16	20	36
9	18	20	38
10	18	27	45
11	17	15	32
12	19	27	46
Kokku	115	126	241

3.2. Mõõtevahendid

Uurimistöös kasutati mõõtevahenditena kaht erinevat ankeeti, mis esitati samal paberkandjal (vt Lisa 1 ja Lisa 2). Nende täitmiseks kulus kokku keskmiselt 10-15 minutit. Küsitlus oli anonüümne.

3.2.1. Küsimustik oma kehaosadega rahulolu mõõtmiseks

Käesolev ankeet (vt Lisa 1) on K. Kõivu tõlgitud ja modifitseeritud versioon Secord'i ja Jourard'i 1953. aasta "Keha katehheesi" küsimustikust (*Body Cathexis Scale*). Ankeedis on küsimusi kokku 27.

Vastusevariandid on Likerti skaalal jaotunud järgmiselt: "1"— olen väga rahul, "2"— olen rahul, "3"— ei oska öelda, "4"— ei ole rahul, "5"— ei ole üldse rahul.

3.2.2. Küsimustik kosmeetikale ja selle kasutamisele antavate hinnangute mõõtmiseks

Et uurida hinnanguid kosmeetika kasutamisele, koostati kuue avatud küsimusega ankeet (vt Lisa 2). Esiteks paluti uuritavatel lõpetada lause: "Minu arvates on kosmeetika...". Järgmiseks küsiti, "miks inimesed sinu arvates kosmeetikat kasutavad?". Ülejäänud neli küsimust esitati selleks, et küsitletav annaks hinnangu mõlema soo ning omavanuste ja täiskasvanute kosmeetikakasutuse kohta.

Näiteks: "Kas sinu vanused poisid kasutavad kosmeetikat?" Kastikesse tuli märkida ristike (jah/ ei). Järgnevalt tuli oma arvamust põhjendada: "Kui jah, siis mis sa arvad, miks sinu vanused poisid kosmeetikat kasutavad?" või "Kui ei, siis miks sinu vanused poisid kosmeetikat ei kasuta?".

3.3. Protseduur

Tegemist on kvantitatiivse uurimusega, mis korraldati veebruaris 2013 kahes tavakoolis Haapsalu linnas. Juhuvaliku teel määrati kindlaks, millistes klassides küsitlust tehakse. Iga klassi jaoks valis vastava kooli juhtkond tunniplaanis välja neile kõige sobilikuma aja. Töö autor külastas järgemööda iga valitud tundi, informeeris uurimuse eesmärgist, jagas klassis õpilastele ankeedid kätte ja kogus ise kokku. Uuritavatele selgitati, et ankeet on anonüümne ja vastuseid ei avaldata kellelegi. Ankeedi päises oli vastajale antud täitmise juhend ning küsitud oli sugu, vanust ja klassi. Küsituleja kontaktandmeid ankeedile ei lisatud. Osalejatele jäeti suusõnaliselt võimalus soovi korral paluda õpetajate kaudu tagasisidet.

Kehale antavate hinnangute ankeedi andmed sisestati MS Excel for Mac 2011 programmi. Andmeanalüüsiks kasutati statistikapaketti SPSS 20.0 for Windows. Ordinaalskaalal asuvad väärtused (olen väga rahul – ei ole üldse rahul) kodeeriti numbrilisteks (1- 5), seejärel arvutati nende aritmeetilised keskmised, mida võrreldi Mann-Whitney U-testiga. Excelis arvutati iga vastaja keskmine hinnang kogu ankeedi lõikes.

Saadud keskmiste erinevuse olulisust poistel ja tüdrukutel mõõdeti kahe sõltumatu valimi t -testiga. Käesoleva küsimustiku Cronbachi alpha väärtus reliaabluse mõõtmisel oli 0,9.

Kosmeetikat käsitleva ankeedi andmed sisestati tekstitöötlusprogrammi MS Word for Mac 2011. Teostati kvantitatiivne sisuanalüüs. Kategooriate loomisel kasutati suurema usaldusvääruse saavutamiseks eksperthinnangut.

Selleks, et võtta kokku uurimuses osalenud 7.-12. klassi õpilaste hinnangud kosmeetikale ja selle kasutamise põhjustele, arvutati välja kategooriates ja alakategooriates olevate mainingute protsentuaalne jaotumine poiste ja tüdrukute lõikes. Vastused olid nimetuste skaalal ning statistiliselt oluliste erinevuste leidmiseks poiste ja tüdrukute vastuste vahel võrreldi saadud protsente, kasutades hii-ruut testi (χ^2).

Andmete kirjeldamiseks tehti jooniseid, sagedustabeleid, arvutati aritmeetilisi keskmisi ja standardhälbeid.

4. TULEMUSED

4.1. Poiste ja tüdrukute hinnangud oma kehale

Käesoleva uurimuse tulemuste järgi on tüdrukute ja poiste hinnangute aritmeetilised keskmised oma kõikidele kehaosadele kokku vastavalt 2,31 ja 1,97 (1 on kõrgeim hinnang). Eelnevate vahel leiti sõltumatu valimi t-testiga oluline erinevus: tüdrukute hinnangud oma kehaosadele kõigi küsimuste lõikes on kokku negatiivsemad kui poistel ($t=5,60$; $p<0,01$). Ilmnes tendents, et poiste hinnangud oma kehaosadele olid 24 küsimuses 27-st positiivsemad kui tüdrukutel. Kõige kõrgemaid hinnanguid andsid tüdrukud oma silmadele ja poisid suguorganitele. Mõlemad sugupooled hindasid madalaimaks rahulolu oma kõhuga.

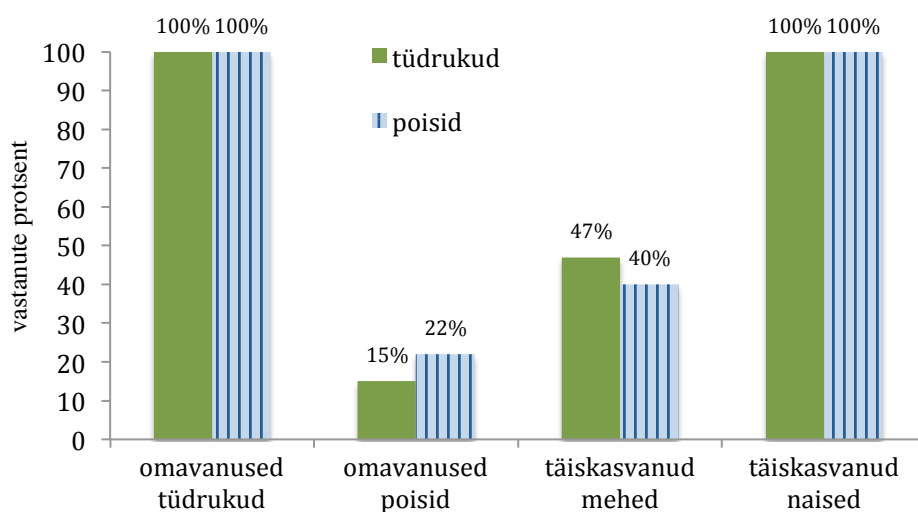
Viie punkti skaalal antud hinnangutes oma erinevatele kehaosadele leiti poiste ja tüdrukute vastuste vahel statistiliselt olulisi erinevusi. Ilmnes, et poisid olid tüdrukutest märgatavalt rohkem rahul oma järgmiste kehaosadega: jalaläsääred ($U=4924$; $p=0.000$), kaal ($U=4901,5$; $p=0.000$), karvad kehal ($U=4101,5$; $p=0.000$), kehatüüp ($U=5309,5$; $p=0.000$), kõht ($U=4783$; $p=0.000$), nina ($U=5426$; $p=0.000$), näo jume ($U=5465$; $p=0.000$), puusad ($U=5027,5$; $p=0.000$), profiil ($U=4632,5$; $p=0.000$), seisak ($U=5367,5$; $p=0.000$) ning suguorganid ($U=5193$; $p=0.000$).

Tüdrukud olid oluliselt vähem rahul ka oma lõuaga ($U=6007$; $p<0,05$), näoga ($U=5526$; $p<0,005$), taljega ($U=6128$; $p<0,05$) ning varbaküüntega ($U=6157,5$; $p<0,05$). Tüdrukud hindasid oma rahulolu silmadega oluliselt kõrgemaks kui poisid ($U=6082,5$; $p<0,05$).

Ülevaade poiste ja tüdrukute keskmiste hinnangute võrdlusest oma kehaosadele, arvatuna Mann-Whitney U-testiga on esitatud Lisas 3.

4.2. Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika kasutamisele

Vastajal tuli 3.-6. küsimuse juures kõigepealt hinnata, kas vastav inimgrupp kasutab kosmeetikat või mitte. Kõigi "jah"-vastuste protsentuaalne jaotumine eelmainitud küsimuste lõikes poiste ja tüdrukute võrdluses kajastub joonisel 1.

Joonis 1. “jah”-vastuste protsentuaalne jaotumine poiste ja tüdrukute võrdluses küsimustele, kas vastav inimgrupp kasutab kosmeetikat või mitte

4.2.1. Kosmeetika tähendus poiste ja tüdrukute hinnangul

Kosmeetika tähenduse kohta väljendasid nii poisid kui tüdrukud oma nägemust kosmeetikast kõige sagedamini kosmeetikatoodete loetlemise ning kosmeetika kasutamisele antavate hinnangute abil (vt Lisa 4). Sellesse kategooriatesse kuuluvad vastused moodustasid vastavalt 22,3% ning 19% kõigist küsimusele antud vastustest.

Statistiliselt olulised erinevused ilmnesisid eneseväljenduse kategoorias, mida poisid kosmeetika tähenduste seas mainisid (1,4%), kuid tüdrukud mitte (0%) ($\chi^2=4,764$; $p<0,05$). Poisid nimetasid sagedamini kosmeetika kahjulikkust (2,1%) kui tüdrukud (0,2%) ($\chi^2=5,813$; $p<0,025$) ning samuti kosmeetika feminiinsust (1,2%), võrreldes tüdrukutega (3,46%) ($\chi^2=5,369$; $p<0,025$). Kosmeetika tähtsuse kategoorias loetlesid tüdrukud rohkem vastuseid (6,5%) kui poisid (2,8%) ning viimased tõid esile rohkem kosmeetika tähtsusetust (vastavalt 5,8% versus 2%) ($\chi^2=9,401$; $p<0,025$). Tüdrukud nimetasid kosmeetikat enesehinnangu tõstmise vahendina (1,8%), kuid poisid mitte (0%) ($\chi^2=5,703$; $p<0,025$).

Tüdrukud pidasid kosmeetikat välimuse muutmise (rõhutamise, esiletoomise, peitmise ja muutmise) vahendiks oluliselt sagedamini (11,5%) kui poisid (3%) ($\chi^2=22,938$; $p<0,001$). Kosmeetikatooteid loetlesid poisid vähem (5,3%) kui tüdrukud (15%) ($\chi^2=24,534$; $p<0,001$).

Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika tähendusele kategooriate lõikes tuuakse välja Lisas 4.

4.2.2. Poiste ja tüdrukute hinnangud inimeste kosmeetika kasutamise põhjustele

Hinnates kosmeetika kasutamise põhjuseid inimestel üldiselt, mainisid poisid ja tüdrukud peaaegu võrdselt (vastavalt 20,7% ja 21%) kõige sagedamini ilu/kaunistamise otstarvet (vt Lisa 5).

Arvukalt anti vastuseid ka välimuse muutmise kategoorias (rõhutada, esile tuua, peita, muuta, noorendada, vanemaks muuta), vastavalt poisid 8,2% ja tüdrukud 18,6% ning nende protsentide vahel leiti oluline erinevus ($\chi^2=23,830$; $p<0,001$). Tüdrukud seostasid kosmeetikat rohkem positiivse suhtumisega endasse (10%) kui poisid (1,4%) ($\chi^2=26,876$; $p<0,001$). Samuti olid tüdrukud loetlenud poistega võrreldes rohkem eneseväljenduse üldkategooriasse kuuluvaid põhjuseid, vastavalt 15,3% versus 5% ($\chi^2=26,068$; $p<0,001$).

Poiste ja tüdrukute hinnanguid üldistele kosmeetika kasutamise põhjustele kategooriate lõikes kajastab Lisa 5.

4.2.3. Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika kasutamise põhjustele omavanuste tüdrukute seas

Kõik uuritavad märkisid, et nende vanused tüdrukud kasutavad kosmeetikat (vt joonis 1). Sarnaselt eelnevale küsimusele, tõid nii poisid (19,6%) kui tüdrukud (18,2%) kosmeetika kasutamise põhjustena omavanuste tüdrukute seas kõige sagedamini esile ilu/kaunistamise otstarvet (vt Lisa 6).

Poisid mainisid kosmeetika kasutamise põhjusena tüdrukutest oluliselt vähem eneseväljendust, vastavalt 3,5% versus 12% ($\chi^2=17,285$; $p<0,001$); täpsemalt tulenes antud erinevus alakategooriast “positiivne suhtumine endasse”, millele andsid tüdrukud oluliselt rohkem vastuseid (7,3%) kui poisid (0,54%) ($\chi^2=20,199$; $p<0,001$). Kosmeetika kasutamise põhjuseks pidasid tüdrukud välimuse muutmise otstarvet (rõhutamine, esile toomine, peitmine, muutmine, noorendamine ja vanemaks muutmine) oluliselt suuremal määral (12,8%) kui poisid (4,3%) ($\chi^2=15,845$; $p<0,001$).

Poiste ja tüdrukute hinnanguid kosmeetika kasutamise põhjustele omavanuste tüdrukute seas kategooriate lõikes kajastab Lisa 6.

4.2.4. Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika kasutamise põhjustele omavanuste poiste seas

Enim toodi poiste kosmeetikakasutuse põhjuseid välja hügieeni/ hoolduse/ ravi kategoorias, täpsemalt 41% poiste ja 34% tüdrukute vastustest (vt Lisa 7). Ühtegi olulist erinevust poiste ja tüdrukute vastuste protsentide vahel käesolevates andmetes ei kajastu.

Poiste ja tüdrukute hinnangutest kosmeetika kasutamise põhjustele omavanuste poiste seas kategooriate lõikes annab ülevaate Lisa 7.

4.2.5. Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika mittekasutamise põhjustele omavanuste poiste seas

Põhjuseks, miks poiste ja tüdrukute hinnangul nende vanused poisid kosmeetikat ei kasuta, on nii poisid (17,6%) kui tüdrukud (26%) enim maininud vastandust maskuliinsuse ja feminiinsuse vahel (vt Lisa 8). Teisisõnu- kosmeetika on nende vastajate hinnangul mõeldud pigem naissoole. 21% poiste ja 19,6% tüdrukute vastuseid on märgitud alakategooriasse “negatiivne suhtumine endasse”, milles on suurim osakaal vastusevariandil “pole vajadust”. Poiste ja tüdrukute antud vastuste protsentide vahel olulisi erinevusi ei ilmnenud.

Ülevaade poiste ja tüdrukute hinnangutest kosmeetika mittekasutamise põhjustele omavanuste poiste seas kategooriate lõikes on toodud Lisas 8.

4.2.6. Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika kasutamise põhjustele täiskasvanud meeste seas

Täiskasvanud meeste kosmeetikakasutuse põhjustena on nii poisid (14%) kui tüdrukud (27%) maininud kõige rohkem hügieeni, hoolduse ja ravi kategooriasse kuuluvaid vastuseid (vt Lisa 9). Olulisi erinevusi käesoleva küsimuse protsentide vahel ei leitud.

Poiste ja tüdrukute hinnangutest kosmeetika kasutamise põhjustele täiskasvanud meeste seas kategooriate lõikes annab ülevaate Lisa 9.

4.2.7. Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika mittekasutamise põhjustele täiskasvanud meeste seas

Kosmeetika mittekasutamise põhjuseid meestel on nimetatud kõige rohkem feminiinsuse ja maskuliinsuse vastandamise kategoorias (poisid 31,5% ja tüdrukud 26,6%). Viimase hulgas on enim märgitud feminiinsuse alakategooriat, täpsemalt vastusevarianti “kosmeetika on naistele” (vt Lisa 10). Olulisi soolisi erinevusi käesoleva küsimuse vastustes ei ilmnunud.

Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika mittekasutamise põhjustele täiskasvanud meeste seas kategooriate lõikes on esitatud Lisas 10.

4.2.8. Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika kasutamise põhjustele täiskasvanud naiste seas

Kõik uuritavad arvasid, et täiskasvanud naised kasutavad kosmeetikat (vt Joonis 1).

Naiste kosmeetikakasutuse põhjuseks nimetati enim ilu/kaunistamise otstarvet, mida poisid mainisid sagedamini (24%) kui tüdrukud (17,5%) (vt Lisa 11). Vastavate protsentide vahel ilmnas ka oluline erinevus ($\chi^2=14,834$; $p<0,001$).

Välimuse muutmise kategoorias (rõhutada, esile tuua, peita, muuta, noorendada) on tüdrukud märkinud oluliselt rohkem vastuseid (22,5%) kui poisid (8%) ($\chi^2=35,198$; $p<0,001$). Suur osakaal on üksikvastustel “et noorem välja näha” ning “iluvigade peitmiseks”. Oluline erinevus leiti ka eneseväljenduse kategoorias, mida tüdrukud märkisid enam (8%) kui poisid (1,9%) ($\chi^2=12,261$; $p<0,001$). Alakategoorias “positiivne suhtumine endasse” on poiste vastuseid (0,8%) oluliselt vähem kui tüdrukute vastuseid (6,3%) ($\chi^2=13,709$; $p<0,001$).

Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika kasutamise põhjustele täiskasvanud naiste seas kategooriate lõikes on välja toodud Lisas 11.

4.2.9. Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika mittekasutamise põhjustele täiskasvanud naiste seas

Kuigi ükski vastaja ei märkinud, et täiskasvanud naised kosmeetikat ei kasuta (vt Joonis 1), mainiti siiski põhjuseid, miks seda võib ette tulla. Tüdrukute ankeetides oli kahel korral mainitud endasse negatiivse suhtumise kategooria alla kuuluvaid vastuseid (vt Lisa 12).

Olulisi erinevusi poiste ja tüdrukute vastuste protsentide vahel käesolevates andmetes ei ilmne.

Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika mittekasutamise põhjustele täiskasvanud naiste seas kategooriate lõikes on esitatud Lisas 12.

5. ARUTELU

Käesoleva uurimuse algul püstitati järgmised hüpoteesid: (1) tüdrukute hinnangud oma erinevatele kehaosadele on kõikide küsimuste lõikes kokku madalamad kui poistel; (2) õpilaste hinnangud kosmeetika kasutamisele seostuvad kõige sagedamini sellega, et naised ja tüdrukud kasutavad kosmeetikat ning mehed ja poisid ei kasuta.

Toetudes käesoleva uurimuse tulemustele, leidsid kinnitust nii esimene kui teine hüpotees.

Uurimistulemustest selgus, et tüdrukute hinnangud oma kehaosadele olid kõikide küsimuste lõikes kokku arvestatuna oluliselt madalamad kui poistel. Sarnaseid tulemusi on keha katehheesi küsimustikuga mõõtnisel 11-19aastaste noorukite seas saanud Clifford (1971). Tüdrukute üldiselt madalamat rahulolu oma kehaosadega võrreldes poistega on tõdenud ka Franzoi & Shield (1984, viidatud Williams ja Currie, 2000), Furnham ja Greaves (1994), Ferron (1997), McCabe ja Ricciardelli (2001), Esnaola jt (2010), Wilkosz jt (2011). Selle põhjuseks peab Ferron (1997) erinevust, kuidas tüdrukud ja poisid kogevad puberteeti: esimesed hindavad end pigem füüsilise atraktiivsuse, teised füüsilise võimekuse järgi.

Esimeseks uurimisülesandeks oli poiste ja tüdrukute hulgas välja selgitada ning võrrelda nende rahulolu oma erinevate kehaosadega.

Nii poisid kui tüdrukud olid kõige vähem rahul oma kõhuga. Tüdrukute hinnang sellele kehaosale oli aga oluliselt madalam kui poistel. Kõhuga rahulolematuse põhjus võib olla muskulaarsuse ihalus poistel (Blashilla, 2011) ning saleduse soov tüdrukutel (O'Dea & Abraham, 1999; Hurlock, 1967).

Sarnaselt käesolevale uurimusele, on ka teised uurijad leidnud tüdrukute oluliselt madalamat rahulolu võrreldes poistega oma kehakaalu, kõhu, puusade (Furnham & Greeves, 1994) ja jalasäärtega (Franzoi & Shield, 1984, viidatud Williams & Currie, 2000; Furnham & Greeves, 1994). Kontrastiks eelnevale nähtub Rosenblumi ja Lewise uurimusest (1999), et poisid ja tüdrukud on oma kehakaaluga võrdselt rahulolematud.

Hurlocki sõnul võib tüdrukute negatiivsem hinnang oma puusade ja kehakaaluga võrreldes poistega olla tingitud keharasva ladestumisest rohkem puusapiirkonda ning kehakaalu tõusust protsentuaalselt rohkem keharasva arvelt kui poistel. Jalasäärtele antavad

madalad hinnangud võivad samuti olla tingitud puberteedieas reitele kogunevatest rasvapadjanditest (Hurlock, 1967). Tüdrukute hinnangud oma taljele olid oluliselt negatiivsemad kui poistel. Rosenblum ja Lewis (1999) said sarnaseid tulemusi. Ka kehatüübiga olid poisid rohkem rahul kui tüdrukud. Põhjus võib olla tüdrukute füüsilistes muutustes (näiteks rasva ladestumises), mille käigus kehaproportsioonid võivad noorukieas ootamatult muutuda. Tüdrukute rahulolematus eelloetletud kehaosadega võib tuleneda meie kultuuris kehtivast iluideaalist, mis näeb ette üha kõhnemat, “pliiatspeenikest” naisekeha (Tiggemann & Pickering, 1996; Hurlock, 1967).

Oma kehakarvu hindasid tüdrukud käesolevas uurimuses negatiivsemalt kui poisid. Grogan (2008) põhjendab seda kultuurist tingitud survega naistele eemaldada “üleliigseid” kehakarvu, näiteks kaenlaaluseid karvu. Noorukiea jooksul muutub karvastik aina tihedamaks ja võib tüdrukutele põhjustada ebamugavust, kuna seda ei peeta naiselikuks (Hurlock, 1967). Arge (2000) uurimusest ilmnes, et kehakarvadega olid nii poisid kui tüdrukud vähem rahul kui ülejäänud kehaosadega.

Varbaküüntega rahulolu oli poistel kõrgem kui tüdrukutel. Küüned, nagu kõik muud keha katvad koed, on tähtsad kehaga rahulolu mõjutajad (Gupta & Gupta, 2013). Varbaküüned võivad välimuse seisukohalt olla olulised pigem tüdrukule, kuna ajakirjades on kajastatud naiste küüsi enamasti hoolitsetu ja välimuselt veatuna. Võrdlus meedias nähtuga võib tekitada negatiivseid tundeid enda vastavate kehaosade suhtes.

Käesolevas uurimuses leiti, et tüdrukutel on madalam rahulolu oma näoga võrreldes poistega. See võib tuleneda Euroopa kontekstis eelistatavast “lapselikust” näost tütarlastel. Ferron leidis samuti, et poisid hindavad oma nägu ja erinevaid näoosi positiivsemalt kui tüdrukud (1997). Ka oma näo jumele andsid poisid käesolevas uurimuses oluliselt kõrgemaid hinnanguid kui tüdrukud. Noorukieas võib rahulolematus jumega olla seotud naha üldise seisundiga, sealhulgas võimaliku aknega. Nagu eespool mainitud, hindavad Ferroni (1997) järgi tüdrukud end noorukieas pigem välimuse järgi, kuid poisid rohkem füüsilise suutlikkuse järgi. Jumega rahulolematus tüdrukute seas võib olla tingitud praeguses Lääne ühiskonnas levivast solaariumikultuurist ning päevitunud ihu ideaalist.

Käesolevas töös ilmnenu tütarlaste oluliselt madalam rahulolu lõua ja ninaga võrreldes poistega võib olla põhjustatud näo erinevate osade ebaproportsionaalsest kasvust noorukieas. Tüdrukud võivad oma näo proportsioone tõlgendada vastuolulisena meedia kajastatava ideaali suhtes (Hurlock, 1967). Oma profiiliga olid tüdrukud vähem rahul kui

poisid, sarnaselt Rosenblumi ja Lewise uurimusele (1999). Oletatava selgituse võib anda tüdrukute kriitilisem vaatenurk oma välimusele võrreldes poistega, mõjutatuna eespool mainitud ideaalist.

Silmad on ainus oluline erinevus käesoleva uurimuse tulemustes, mille puhul tüdrukute hinnangud olid kõrgemad kui poistel. Arge (2000) uurimuses andsid nii tüdrukud kui poisid terve küsimustiku lõikes silmadele kõrgemaid hinnanguid kui ülejäänud kehaosadele. Võib arvata, et silmadega rahulolu mõjutab nii silmade välimus kui nägemisteravus. Lähtudes Lemineni (1994) uurimusest, võib silmade välimusel ja eelkõige “sügaval pilgul” olla tüdrukute jaoks sotsiaalne tähtsus.

Oma seisakule andsid tüdrukud oluliselt madalamaid hinnanguid kui poisid. Hurlock väidab, et tütarlapsed võivad rindade kasvu perioodil püüda neid varjata ettetoodud õlgade abil ning kujundada seeläbi kehvema rühi (1967). On võimalus, et seisaku tajumist negatiivsena võib mõjutada üldine ebamugavustunne mõne lapseeaga võrreldes suurenenud kehaosaga (näiteks puusade ja tuharatega).

Suguorganitele andsid poisid oluliselt positiivsemaid hinnanguid kui tüdrukud. Viimaste madalam rahulolu võrreldes poistega võib mõnel juhul olla tingitud kohanematusesest suguorganitega toimuvate muutustega, täpsemalt menstruatsiooniga, mis võib tekitada ebamugavust (Hurlock, 1967). Poiste jaoks võib genitaalide areng olla seotud uhkuse tundega, kuna tegemist on maskuliinsusega seonduvate kehaosadega.

Teine hüpotees— õpilaste hinnagud kosmeetika kasutamisele seostuvad kõige sagedamini sellega, et naised ja tüdrukud kasutavad kosmeetikat ning mehed ja poisid ei kasuta— leidis kinnitust. Mõlemast soost vastajad märkisid eranditult, et nendevanused tüdrukud ning täiskasvanud naised kasutavad kosmeetikat. Enamik (protsentuaalselt üle poolte) nii poistest kui tüdrukutest arvas, et mehed ja poisid kosmeetikat ei kasuta. Toetudes Kaiseri (1998) tõestatud väitele, on enda välimuse eest hoolitsemist, sealhulgas kosmeetika kasutamist seostatud pigem nais- kui meessooga.

Tuleb tõdeda, et sarnasusi ja erinevusi eelnevate uurimistulemustega pole autoril võimalik välja tuua, kuna pole teada uurimusi, millel oleksid olnud sarnased eesmärgid.

Teiseks uurimisülesandeks oli selgitada välja erinevused hinnangutes kosmeetika tähendusele tüdrukute ja poiste seas.

Poisid tõid nii omavanuste tüdrukute kui täiskasvanud naiste kohta esitatud küsimustes esile kosmeetika tähtsuse eneseväljenduse seisukohalt, kuid tüdrukud mitte. Nagu ilmnes ka üksikvastustest, võib osa noormeestest pidada kosmeetikat pigem endast petliku mulje jätmise vahendiks. Tüdrukutest oluliselt rohkem mainisid poisid kosmeetika tähtsusetust ja kahjulikkust. Võib oletada, et poistel kui noorukite hinnangul enamasti kosmeetika mittekasutajatel on keerulisem mõista, miks kosmeetika on vajalik.

Kosmeetika on poiste hinnangutes sagedamini tüdrukute ja naiste jaoks mõeldud kui tüdrukute vastustes. Põhjus võib olla selles, et uuritavad tüdrukud on kosmeetika tähenduse all silmas pidanud laiemat valikut enesehooldusvahendeid kui poisid, nagu ilmneb kosmeetikatoodete loetelust. Sealhulgas nimetasid tüdrukud erinevaid hügieenitarbeid ja kreeme, mida kasutavad sageli ka mehed. Kosmeetikavahendite tähendus poistele paistab seotuvat dekoratiivkosmeetika toodetega; tüdrukute jaoks võib kosmeetika mõiste olla eelnevatega võrreldes laiem.

Välimuse rõhutamise, esiletoomise, peitmise ja muutmise vahendiks on käesolevas uurimuses kosmeetikat hinnanud nii tüdrukuid kui naisi puudutavas küsimuses tüdrukud sagedamini kui poisid. Võib arvata, et põhjus on samuti tüdrukute suuremas teadlikkuses ja seotuses kosmeetika teemaga võrreldes poistega.

Tüdrukud mainisid sagedamini kosmeetika tähtsust, vajalikkust ja igapäevasust kui poisid. Mõne vastaja jaoks võib põhjuseks olla kosmeetikakasutuse muutumine osaks tema igapäevaelust.

Kolmandaks uurimisülesandeks oli selgitada välja erinevused selles, mida uuritavad tüdrukud ja poisid peavad kosmeetika kasutamise põhjusteks omavanustel ja täiskasvanutel mõlema soo lõikes ning inimeste seas üldiselt.

Kõige sagedasem mainitud põhjus kosmeetika kasutamisele nii poiste kui tüdrukute vastustes on ilu ja kaunistamise funktsioon. Sama tulemus ilmneb ka naiste ja tüdrukute kosmeetikakasutuse põhjuste loetelus. Horn'i (1968) sõnul on alates primitiivsetest ühiskondadest kuni kaasajani peetud rõivastuse, sealhulgas kosmeetika eesmärgiks kõige rohkem kaunistamist.

Kosmeetika kasutamise põhjustena omavanuste tüdrukute, täiskasvanud naiste ning inimeste seas üldiselt tõid tüdrukud poistest oluliselt sagedamini esile välimuse muutmise funktsiooni (rõhutada, esile tuua, peita, muuta, noorendada ja vanemaks muuta). Võimalik, et

tüdrukud hindavad kosmeetika kasutamise põhjuseid detailsemalt, kuna neil võib olla kogemusest tulenev ettekujutus, mida kosmeetikavahenditega teha saab.

Kosmeetika tähenduste hulgas ja selle kasutamise põhjuste seas nii naistel, tüdrukutel kui ka inimestel üldiselt, nimetasid poisid eneseväljenduse otstarvet oluliselt vähem kui tüdrukud. Nimetatud kategooriasse kuuluvate vastuste seas on tüdrukud nii naiste, tüdrukute kui inimeste kohta üldiselt esitatud küsimustes maininud enim enesehinnangu tõstmise funktsiooni. Poisid mainisid seda harva. Secord' ja Jourard' järgi (1954) sõltub kõrge enesehinnang poistel ja meestel pigem rahulolust oma maskuliinsete omadustega.

Täiskasvanud meeste ja omavanuste poiste kosmeetikakasutuse põhjusena nimetasid nii poisid kui tüdrukud kõige rohkem hügieeni, hooldust ja ravi. Põhjuseks võib olla sagedane arusaam, mille kohaselt meessugu ei tarvita mitte dekoratiivkosmeetikat, vaid pigem enesehooldusvahendeid, näiteks habemeajamis- ja hügieenitarbeid.

Kosmeetika mittekasutamist meeste ja poiste seas on mõlemast soost vastajad põhjendanud maskuliinsuse ja feminiinsuse mõistete vastandamise kaudu: "Kosmeetika on naistele". Põhjus võib olla ühiskonnas kehtivates stereotüüpides, näiteks Kaiseri (2008) mainitud kalduvuses defineerida mehelikkust naiselike tegevuste, kaasa arvatud moe ja isikliku välimuse eest hoolitsemise vältimise kaudu. Horn (1968) on rõivastuse funktsioonide hulgas maininud seksuaalse atraktiivsuse funktsiooni, milles on selgitatud kahe sugupoole eristamise tähtsust. Kui kõik näeksid välja ning oleksid riietatud ühtmoodi, siis ei tekiks mees- ja naissoo vahel nii suurt seksuaalset tõmmet.

Käesolevas uurimuses kogutud andmete põhjal võib kavandada järgmise uurimistöö. Kui uuritavaid lisaks soole ka vanuse järgi eristada, on algandmetest võimalik välja lugeda, mis vanuses millise kehaosaga rohkem või vähem rahul ollakse. Eelnev on tähtis, kuna varajases ja hilises noorukieas antud hinnangute võrdlus poistel ja tüdrukutel võib olla erinev. Kosmeetika küsimustikule antud vastuseid võib kasutada järgmise uurimuse planeerimisel.

Uurimuse kitsaskohad

Käesolevas uurimuses on suhteliselt väike valim. Kuna see pole esinduslik, ei saa tulemusi üldistada üldkogumile. Poiste ja tüdrukute vastuste võrdluses kosmeetika teemat käsitlevale ankeedile polnud võimalik varasematele uurimistulemustele tuginedes tuua asjakohaseid põhjendusi, kuna vastava sisuga uurimusi ei leitud. Kitsenduseks on ka asjaolu,

et uuritavad täitsid ankeete klassiruumis ning seetõttu võis nende vastuseid mõjutada kaasõpilaste kohalolu. Edaspidi tuleks sellist küsitlust läbi viia individuaalselt.

Kokkuvõte

Käesoleva töö eesmärgiks on uurida tütarlaste ja noormeeste hinnanguid oma kehale ning kosmeetika tähendusele ja selle kasutamise põhjustele. Töö põhineb kvantitatiivsel uuringul, mille käigus küsitleti 242 7.-12. klassi õpilast kahest Haapsalu linna tavakoolist. Neist 52% olid tüdrukud ja 48% poisid. Küsitlus toimus veebruaris 2013. Andmeid koguti kahe eraldi küsimustikuga: K. Kõivu modifitseeritud keha katehheesi skaalaga (Body Cathexis Scale: Secord & Jourard, 1953) ning kuue avatud küsimusega ankeediga kosmeetika tähenduse ja selle kasutamise põhjuste kohta omavanuste ja täiskasvanute kohta mõlema soo lõikes. Viimane on koostatud kosmeetika teemaliste uurimuste põhjal. Kaiser (1998) toob välja kosmeetika teemat puudutava ülevaate, millest selgub, et seni on mainitud valdkonnas väga vähe uuritud meessugu. Töö koosneb kuuest peatükist: sissejuhatus, teoreetiline ülevaade kehakujutlusest ning kosmeetikast, meetoodika, tulemused, arutelu ja kasutatud kirjandus.

Statistiliselt oluliste erinevustena t-testiga kindlaks tehtuna selgus, et tüdrukute hinnangud oma kehaosadele olid kõikide küsimuste lõikes kokku madalamad kui poistel, mis kinnitas vastavasisulist hüpoteesi. U-testiga mõõdetuna hindasid poisid rahulolu oma jalasäärtega, kaaluga, karvadega oma kehal, kehatüübiga, kõhuga, lõuaga, ninaga, näo jumega, näoga, puusadega, profiiliga, seisakuga, suguorganitega, taljega ja varbaküüntega oluliselt kõrgemaks kui tüdrukud. Viimased andsid poistega võrreldes oluliselt positiivsemaid hinnanguid oma silmadele.

Eranditult kõik uuritavad märkisid, et täiskasvanud naised ja nendevanused tüdrukud kasutavad kosmeetikat. Enamik nii poistest kui tüdrukutest (protsentuaalselt üle poole) märkis, et täiskasvanud mehed ja nendevanused poisid kosmeetikat ei kasuta. Eelloetletu kinnitas vastavat hüpoteesi. Avatud küsimustes loetletud vastuste sagedusi võrreldi hii-ruut testiga. Poisid mainisid kosmeetika kasutamise tähenduste hulgas oluliselt sagedamini eneseväljendust, kosmeetika tähtsusetust, kahjulikkust ja feminiinsust. Tüdrukud nimetasid poistest sagedamini tähtsust, enesehinnangu tõstmist, välimuse muutmist ja erinevaid kosmeetikatooteid. Kosmeetika kasutamise põhjustena tõid tüdrukud esile oluliselt sagedamini välimuse muutmist, eneseväljendust ja positiivset suhtumist endasse kui poisid. Viimased märkisid naiste kosmeetikakasutuse puhul oluliselt tihemini ilu ja kaunistamise funktsiooni kui tüdrukud. Käesolevaid uurimistulemusi võib kasutada järgmise uurimuse kavandamisel.

Märksõnad: hinnangud oma erinevatele kehaosadele, kujutlus kehast, kosmeetika

Summary

This study is aimed to research two different subjects. First purpose is to find out the differences between adolescent boys' and girls' body satisfaction. Second purpose is to find out the gender differences on how they evaluate the meaning of and the reasons of using cosmetics. Study is based on a quantitative research in which 242 students from 7 to 12 grade from two public schools in Haapsalu were questionnaired. 52% from the selection are girls and 48% are boys. Enquiry took place in february 2013. Data was collected with two separate questionnaires: K. Kõiv's modified Body Cathexis Scale (Secord & Jourard, 1953) and a questionnaire with six open-ended questions about the how adolescent boys and girls evaluate the meaning of and the reasons of using cosmetics among peers and adults in both genders. The latter is composed on the basis of research done on cosmetics. Kaiser (1998) has stated that there is very little research done on the male gender in this subject. Current thesis is composed of six chapters: introduction, theoretical overview about body image and cosmetics, method, results, discussion and literature.

Significant gender differences in body satisfaction were measured with Mann-Whitney U-test. The results show that compared to girls, boys are significantly more satisfied with the following body parts: legs, body weight, body hair, body type, abdomen, chin, nose, face, face complexion, hips, profile, posture, genitals, waist and toenails. On the other hand, compared to boys, girls are significantly more satisfied with their eyes. Overall means were measured with Independent Samples T-test. The results show that girls' overall body satisfaction was significantly lower than boys'. It confirmed the first hypothesis.

Without an exception, all respondents noted that girls of the same age as themselves and adult women use cosmetics. Most of the respondents (more than half) noted that boys of the same age as themselves and adult men do not use cosmetics. These answers confirmed the second hypothesis. Chi-squared analysis was performed to measure the significance between the frequencies of respondents' answers given in open-ended questions. Among the meanings of cosmetics, compared to girls, boys mentioned significantly more frequently the following: uselessness and harmfulness of cosmetics, self-expression, and femininity. Significantly more frequently than boys, in accordance to previous question, girls mentioned the following: importance of cosmetics, raise in self-esteem, appearance modification and various cosmetic products. Among the reasons of using cosmetics, compared to boys, girls brought out significantly more frequently the following: appearance modification, self-expression and

positive attitude toward oneself. The function of beauty/adornment was significantly more frequently mentioned by boys, compared to girls. Presented research data can be used for further research.

Keywords: body satisfaction, body image, cosmetics

Tänuõnad

Töö autor tänab kõiki uurimuses osalenud õpilasi, samuti õpetajaid, kes aitasid uurimust korraldada ning kõiki lähedasi, kes nõu andsid. Eriline tänu Karin Naruskovile abi eest uurimismetoodikas.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

.....
(nimi ja allkiri)

6. KASUTATUD KIRJANDUS

- Alsaker, F. D. (1995). Timing of puberty and reactions to pubertal changes. In M. Rutter (Ed.), *Psychosocial disturbances in young people: Challenges for prevention* (pp. 37-82). Cambridge: Cambridge University Press.
- Arge, K. (2000). *Viienda kuni kaheksanda klassi õpilaste enda kehaosadele antud negatiivsete hinnangute kajastumine inimese joonistamise testil*. Publitseerimata bakalaureusetöö, Tartu Ülikool.
- Blashilla, A. J. (2011). Gender roles, eating pathology, and body dissatisfaction in men: A meta-analysis. *Body Image*, 8(1), 1-11.
- Bloch, P. H., Richins, M. L. (1992). You look “mahvelous”: the pursuit of beauty and the marketing concept. *Psychology and Marketing*, 9(1), 3–15.
- Brown, T. A., Cash, T. F., Noles, S. W. (1986). Perceptions of physical attractiveness among college students: Selected determinants and methodological matters. *The Journal of Social Psychology*, 126(3), 305-316.
- Cash, T. F., Dawson, K., Davis, P., Bowen, M. & Galumbeck, C. (1989). Effects of Cosmetics Use on the Physical Attractiveness and Body image of American College Women. *A journal of social psychology*, 129(3), 349-355.
- Cash, T. F., & Cash, D. W. (1982). Women's use of cosmetics: Psychosocial correlates and consequences. *International Journal of Cosm.etic Science*, 4, 1-14
- Campbell, J. D., Crew B., Scratchley, L. S. (1991). Cognitive and emotional reactions to daily events: The effects of self-esteem and self-complexity. *Journal of Personality*, 59(3), 538–549.
- Clifford, E. (1971). Body satisfaction in adolescence. *Perceptual and Motor Skills*, 33(1), 119-125.
- Elberg, E. (1997). *Noorukite vistrikud*. Tartu: Tartu Ülikool.
- Esnaola, I., Rodríguez, A., Goñi, A. (2010). Body dissatisfaction and perceived sociocultural pressures: gender and age differences. *Salud Mental*, 33, 21-29.
- Evans, S. E. (1964). Motivations Underlying Clothing Selection and Wearing. *Journal of Home Economics*, 56, 743.

- Ferron, C. (1997). Body image in adolescence: Cross-cultural research. *Adolescence*, 32(127), 735-746.
- Furnham, A., Greaves, N. (1994). Gender and locus of control correlates of body image dissatisfaction. *European Journal of Personality*, 8, 183-200.
- Gentina, E., Palan, K. M., Fosse-Gomez, M.-H. (2012). The practice of using makeup: A consumption ritual of adolescent girls. *Journal of Consumer Behaviour*, 11, 115–123.
- Grogan, S. (2008). *Body Image: Understanding Body Dissatisfaction in Men, Women, and Children*. East Sussex: Routledge.
- Guiot, D. (2000). Subjective Age Biases Among Adolescent Girls. *Advances in Consumer Research*, 27, 215-223.
- Gupta, M.A. & Gupta, A. K. (2013). Evaluation of cutaneous body image dissatisfaction in the dermatology patient. *Clinics in Dermatology*, 31(1), 72–79.
- Harms, E. (1938). The Psychology of Clothes. *American Journal of Sociology*, 44, 243.
- Horn, M. (1968). *Second Skin*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Hildebrandt, T., Rachel Shiovitz, R., Alfano, L., Greife, R. (2008) Defining body deception and its role in peer based social comparison theories of body dissatisfaction. *Body Image*. 5(3), 299–30
- Kaiser, S. B. (1998). *The Social Psychology of Clothing. Symbolic appearances in context. Second Edition Revised*. New York: Fairchild.
- Leminen, A. (1994). The Meaning of Cosmetics. *Proceedings of the University of Vaasa. Discussion papers*, 177.
- McCabe, M. P., Ricciardelli, L. A. (2001). Parent, Peer, and Media Influences on Body Image and Strategies to Both Increase and Decrease Body Size Among Adolescent Boys and Girls. *Adolescence*, 36 (142), 225-316.
- Moschis, G. P., Churchill, G. A. (1978). An analysis of the adolescent consumer. *Journal of Marketing*, 43(1), 40–48.
- Noble, C. H., Walker, B. A. (1997). Exploring the relationships among liminal transitions, symbolic consumption, and the extended self. *Psychology and Marketing*, 14(1), 29–47.

- O'Dea, J. A., Abraham, S. (1999). Association Between Self-Concept and Body Weight, Gender, and Pubertal Development Among Male and Female Adolescents. *Adolescence*, 34(133), 69-111.
- Petersen, A. C., & Taylor, B. (1980). The biological approach to adolescence: Biological change and psychological adaptation. In J. Adelson (Ed.), *Handbook of adolescent psychology* (pp. 117-155). New York: John Wiley.
- Rauste-von Wright, M. (1989). Body Image Satisfaction in Adolescent Girls and Boys: a Longitudinal Study. *Journal of Youth and Adolescence*, 18(1), 17-83.
- Rierdan, J., Koff, E. (1997). Weight, Weight- Related Aspects of Body Image, and Depression in Early Adolescent Girls. *Adolescence*, 32(127), 615-710.
- Rook, D. (1985). The ritual dimension of consumer behavior. *Journal of Consumer Research*, 12, 251–265.
- Rosenblum, G. D., Lewis, M. (1999). The Relations Among Body Image, Physical Attractiveness, and Body Mass in Adolescence. *Child Development*, 70 (1), 50-64.
- Rudd, N. A. (1997). Cosmetics consumption and use among women: ritualized activities that construct and transform the self. *Journal of Ritual Studies*, 11(2), 59–77.
- Ryan, M. S. (1952). Psychological Effects of Clothing. Part I. *Cornell University Agricultural Experiment Station Bulletin*, 882, 24.
- Sarwer, D. B., Crerand, C. E. (2004). Body image and cosmetic medical treatments. *Body Image*, 1, 99-111.
- Sarwer, D. B., Magee, L., & Clark, V. (2004). Physical appearance and cosmetic medical treatments: physiological and socio-cultural influences. *Journal of Cosmetic Dermatology*, 2, 29-39.
- Secord, P. F., Jourard, S. M. (1953). The appraisal of body-cathexis: body-cathexis and the self. *Journal of Consulting Psychology*, 17(5), 343-347.
- Secord, P. F., Jourard, S. M. (1954). Body size and body-cathexis. *Journal of Consulting Psychology*, 18(3), 184.
- Secord, P. F., Jourard, S. M. (1955). Body-cathexis and the ideal female figure. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 50(2), 243-246.

- Seifert, L. K., Hoffnung, R. J. (1987). *Child and Adolescence Development*. Boston: Houghton Mifflin.
- Smithard, A., Glazebrook, C., Williams, H. (2001) Acne prevalence, knowledge about acne and psychological morbidity in mid-adolescence: a community-based study. *British Journal of Dermatology*, 145, 274–279.
- Steinberg, L. (1989). *Adolescence*. New York: McGraw-Hill.
- Swallen, K. C., Reither, E. N., Hass, S. A., Meier, A. M. (2005). Overweight, obesity, and health-related quality of life among adolescents: The National Longitudinal Study of Adolescent Health. *Pediatrics*, 115(2), 340–347.
- Tarmak, I. (1978). *Peeglike, peeglike seina peal...* Tallinn: Valgus.
- Theberge, L., Kernaleguen, A. (1979). Importance of cosmetics related to aspects of the self. *Perceptual and Motor Skills*, 48 (3), 827-830.
- Thomas, W. I. (1899). *The Psychology of Modesty and Clothing*. Külastatud 18.05.2013, aadressil http://www.brocku.ca/MeadProject/Thomas/Thomas_1899_c.html.
- Tiggemann, M., Pickering, A. S. (1996). Role of Television in Adolescent Women's Body Dissatisfaction and Drive for Thinness. *The International Journal of Eating Disorders*, 20 (2), 199-205.
- Weinberg, J. R. (1960). A Further Investigation of Body-Cathexis and the Self. *Journal of Consulting Psychology*, 24(3), 277.
- Wendel, G., Lester, D. (1988). Body-Cathexis and Self-Esteem. *Perceptual and Motor Skills*, 67(2), 538-538.
- Williams, J. M., Currie, C. (2000). Self-Esteem and Physical Development in Early Adolescence: Pubertal Timing and Body Image. *The Journal of Early Adolescence*, 20, 129-149.
- Wilkosz, M. E., Chen, J.-L., Kenndey, C., Rankin, S. (2011). Body dissatisfaction in California adolescents. *Journal of the American Academy of Nurse Practitioners* 23, 101–109.
- Wood, J. V. (1989). Theory and research concerning social comparisons of personal attributes. *Psychological Bulletin*, 106, 231–248.

Wright, E. T., Martin, R., Flynn, C., Gunter, R. (1970) Some Psychological Effects of Cosmetics. *Perceptual and Motor Skills*, 30 (1), 12-14.

Lisa 1. Ankeet kosmeetika kasutamisele antavate hinnangute mõõtmiseks

Kallis vastaja!

Käesolev ankeet on koostatud kahe teema uurimiseks: õpilase hinnangud oma kehale ning arvamused kosmeetika ja selle kasutamise kohta. Küsimustiku vastuseid ei avaldata kellelegi. Ka sinu nime ja muid isikuandmeid ei küsita. Tänan sind ette arvamuste avaldamise eest!

Sugu: ☐ Mees ☐ Naine

Vanus:

Klass:

Küsimustik A

Kosmeetika kasutamise põhjuseid hindab igaüks erinevalt. Samuti on igaühel oma arvamus selle kohta, mis on kosmeetika ja kes seda kasutavad. **Palun kirjuta järgnevatele küsimustele vastuseks oma arvamus! Jah/ei küsimuses tee kastikesse ristike ja seejärel kirjuta pikem vastus ainult sulle sobivale variandile.**

1. Lõpeta palun lause! **Minu arvates on kosmeetika:**

.....

2. Miks inimesed sinu arvates kosmeetikat kasutavad?

.....
.....
.....

3. Kas sinu vanused tüdrukud kasutavad kosmeetikat? ☐ JAH ☐ EI

Kui jah, siis mis sa arvad, miks sinu vanused tüdrukud kosmeetikat kasutavad?

.....

Kui ei, siis miks sinu vanused tüdrukud kosmeetikat ei kasuta?

.....

4. Kas sinu vanused poisid kasutavad kosmeetikat? ☐ JAH ☐ EI

Kui jah, siis mis sa arvad, miks sinu vanused poisid kosmeetikat kasutavad?

.....

Kui ei, siis miks sinu vanused poisid kosmeetikat ei kasuta?

.....

5. Kas täiskasvanud mehed sinu arvates kasutavad kosmeetikat? ☐ JAH ☐ EI

Kui jah, siis miks täiskasvanud mehed sinu arvates kosmeetikat kasutavad?

.....

Kui ei, siis miks täiskasvanud mehed kosmeetikat ei kasuta?

.....

6. Kas täiskasvanud naised sinu arvates kasutavad kosmeetikat? ☐ JAH ☐ EI

Kui jah, siis miks täiskasvanud naised sinu arvates kosmeetikat kasutavad?

.....

Kui ei, siis miks täiskasvanud naised kosmeetikat ei kasuta?

.....

Lisa 2. Ankeet kehaga rahulolu mõõtmiseks.

Küsimustik B

Inimesed hindavad ennast mitut moodi, ka oma erinevatele kehaosadele antakse erinev hinnang.

Palun hinda rahulolu oma erinevate kehaosadega.

Iga küsimuse puhul vali üks vastus, mis sulle kõige rohkem sobib ja tee selle ette kastikesse ristike!

1. Kui rahul oled sa oma hammastega?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

2. Kui rahul oled sa oma jalalabadega?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

3. Kui rahul oled sa oma jalasäärtega?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

4. Kui rahul oled sa oma juustega?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

5. Kui rahul oled sa oma kaaluga?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

6. Kui rahul oled sa karvadega oma kehal?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

7. Kui rahul oled sa oma kehatüübiga?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

8. Kui rahul oled sa oma kõhuga?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

9. Kui rahul oled sa oma kõrvadega?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

10. Kui rahul oled sa oma käelabadega?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

11. Kui rahul oled sa oma käsivartega?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

12. Kui rahul oled sa oma lõuaga?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

13. Kui rahul oled sa oma ninaga?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

14. Kui rahul oled sa oma näo jumega?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

15. Kui rahul oled sa oma näoga?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

16. Kui rahul oled sa oma pikkusega?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

17. Kui rahul oled sa oma puusadega?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

18. Kui rahul oled sa oma profiiliga?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

19. Kui rahul oled sa oma põlvedega?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

20. Kui rahul oled sa oma rindadega?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

21. Kui rahul oled sa oma seisakuga?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

22. Kui rahul oled sa oma seljaga?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

23. Kui rahul oled sa oma silmadega?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

24. Kui rahul oled sa oma suguorganitega?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

25. Kui rahul oled sa oma sõrmeküüntega?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

26. Kui rahul oled sa oma taljega?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

27. Kui rahul oled sa oma varbaküüntega?

☐ olen väga rahul, ☐ olen rahul, ☐ ei oska öelda, ☐ ei ole rahul, ☐ ei ole üldse rahul

Lisa 3. Mann-Whitney testiga arvatud U-väärtused ning statistiliselt olulised erinevused (*p*-väärtused) poiste ja tüdrukute keskmiste hinnangute vahel oma erinevatele kehaosadele

	Poisid (M)	Tüdrukud (M)	<i>p</i>	U
1. Kui rahul oled sa oma hammastega?	2.23	2.43	0,240	6657,000
2. Kui rahul oled sa oma jalalabadega?	1.98	2.07	0,640	7009,000
3. Kui rahul oled sa oma jalasäärtega?	1.78	2.48	0.000	4924,000
4. Kui rahul oled sa oma juustega?	1.85	2.06	0,330	6761,000
5. Kui rahul oled sa oma kaaluga?	2.11	2.84	0.000	4901,500
6. Kui rahul oled sa karvadega oma kehal?	2.04	2.87	0.000	4101,500
7. Kui rahul oled sa oma kehatüübiga?	1.95	2.50	0.000	5309,500
8. Kui rahul oled sa oma kõhuga?	2.19	2.97	0.000	4783,000
9. Kui rahul oled sa oma kõrvadega?	1.83	1.74	0,127	6326,500
10. Kui rahul oled sa oma käelabadega	1.75	1.74	0,638	6957,500
11. Kui rahul oled sa oma käsivartega?	1.73	1.93	0,292	6723,000
12. Kui rahul oled sa oma lõuaga?	1.76	2.08	0,012	6007,000
13. Kui rahul oled sa oma ninaga?	1.93	2.49	0.000	5426,000
14. Kui rahul oled sa oma nõi jumeaga?	2.01	2.52	0.000	5465,000
15. Kui rahul oled sa oma näoga?	1.96	2.34	0,002	5526,000
16. Kui rahul oled sa oma pikkusega?	2.01	2.09	0,718	7063,000
17. Kui rahul oled sa oma puusadega?	1.94	2.55	0.000	5027,500
18. Kui rahul oled sa oma profiiliga?	1.90	2.54	0.000	4632,500
19. Kui rahul oled sa oma põlvedega?	2.05	2.25	0,108	6397,000
20. Kui rahul oled sa oma rindadega?	2.28	2.23	0,365	6368,500
21. Kui rahul oled sa oma seisakuga?	1.95	2.45	0.000	5367,000
22. Kui rahul oled sa oma seljaga?	2.09	2.28	0,209	6559,500
23. Kui rahul oled sa oma silmadega?	1.86	1.60	0,018	6082,500
24. Kui rahul oled sa oma suguorganitega?	1.70	2.10	0.000	5193,000
25. Kui rahul oled sa oma sõrmeküüntega?	2.10	2.40	0,150	6511,000
26. Kui rahul oled sa oma taljega?	2.02	2.36	0,026	6128,000
27. Kui rahul oled sa oma varbaküüntega?	2.09	2.40	0,037	6157,500

Lisa 4. Kosmeetika tähendus poiste ja tüdrukute hinnangul

Kategooriad	Poisid (mainingute arv 181)	%	Tüdrukud (mainingute arv 252)	%
1.Hügieen/hooldus/ravi	15	3,5%	18	4,2%
1.1. hügieeniks	2	0,46%	2	0,46%
1.2. näohoolduseks	6	1,4%	6	1,4%
1.3. ravitooted	1	0,2%	1	0,2%
1.4. antibakteriaalne	1	0,2%	0	0%
1.5. keha/naha hoolduseks	5	1,2%	9	2,1%
2.Otstarve: Välimuse muutmine (Rõhutada/esile tuua/peita/muuta)	13	3%	50	11,5%
2.1. abivahendid millegi rõhutamiseks	0	0%	14	3,2%
2.2. näojoonte esiletoomiseks	0	0%	1	0,2%
2.3. annab väljapaistvust	0	0%	1	0,2%
2.4. miski, mis teeb näol midagi tumedamaks või heledamaks	1	0,2%	0	0%
2.5. naha ühtlustamiseks	0	0%	1	0,2%
2.6. iluvigade peitmiseks	7	1,6%	24	5,5%
2.7. armidele	2	0,46%	1	0,2%
2.8. välimuse muutmiseks	2	0,46%	5	1,2%
2.9. näoilme muutmiseks	1	0,2%	0	0%
2.10. välimuse täiendamiseks	0	0%	3	0,7%
3.Otstarve: Ilu/kaunistamine	35	8,1%	37	8,5%
3.1. ilu näitamiseks	1	0,2%	1	0,2%
3.2. ilusaks tegemiseks	27	6,2%	23	5,3%
3.3. näo ilusamaks tegemiseks	5	1,2%	4	0,9%
3.4. pidulikuks puhuks	0	0%	5	1,2%
3.5. et end üles lüüa	0	0%	1	0,2%
3.6. enese dekoreerimiseks	1	0,2%	0	0%
3.7. viimistlemiseks	0	0%	1	0,2%
3.8. jume andmiseks	0	0%	1	0,2%
3.9. neile, kel pole loomulikku ilu antud	0	0%	1	0,2%
3.10. koledate naiste ilusaks tegemise nipp	1	0,2%	0	0%
4.Otstarve: Maskuliinsus versus feminiinsus	16	3,7%	5	1,2%
4.1. feminiinsus	15	3,46%	5	1,2%
4.1.1. igapäevane osa naiste elust	1	0,2%	1	0,2%
4.1.2. pigem naistele	2	0,46%	1	0,2%
4.1.3. naistele	9	2%	3	0,7%
4.1.4. tüdrukutele	3	0,7%	0	0%
4.2. maskuliinsus	1	0,2%	0	0%
4.2.1. natuke meestele	1	0,2%	0	0%
5.Otstarve: Sotsiaalsus	1	0,2%	0	0%
5.1. sotsiaalsete rollidega seondult	1	0,2%	0	0%
5.1.1. näitlejatele	1	0,2%	0	0%

6.Otstarve: Eneseväljendus	6	1,4%	8	1,8%
6.1. eneseväljendus	6	1,4%	0	0%
6.1.1. enese väljendamiseks	3	0,7%	0	0%
6.1.2. teeb soliidsemaks	0	0%	1	0,2%
6.1.3. aitab parandada töökindlust	0	0%	1	0,2%
6.1.4. tõelise enda (mina) peitmiseks	3	0,7%	0	0%
6.2. enesehinnangu tõstmine	0	0%	8	1,8%
6.2.1. enesekindluse tõstmiseks	0	0%	8	1,8%
7. Hinnangud	46	10,6%	38	8,8%
7.1. tähtis/oluline/vajalik/igapäevane	12	2,8%	28	6,5%
7.1.1. mingil määral oluline	0	0%	1	0,2%
7.1.2. natuke vajalik	1	0,2%	2	0,46%
7.1.3. vajalik	1	0,2%	7	1,6%
7.1.4. väga vajalik	0	0%	3	0,7%
7.1.5. hea	1	0,2%	3	0,7%
7.1.6. vägev	1	0,2%	0	0%
7.1.7. tore asi	1	0,2%	1	0,2%
7.1.8. normaalne	2	0,46%	2	0,46%
7.1.9. miski, mida kasutada iga päev	1	0,2%	5	1,2%
7.1.10. ei ole igapäevane	0	0%	3	0,7%
7.1.11. on vajalik väikeses koguses	1	0,2%	1	0,2%
7.1.12. kõigile	3	0,7%	0	0%
7.2. tähtsusetu	25	5,8%	9	2%
7.2.1. kasutu	2	0,46%	0	0%
7.2.2. mittevajalik	4	0,9%	3	0,7%
7.2.3. mõttetu	12	2,8%	2	0,46%
7.2.4. jama	2	0,46%	1	0,2%
7.2.5. nõme	2	0,46%	0	0%
7.2.6. olen vastu	1	0,2%	0	0%
7.2.7. liialdamine on kole	0	0%	3	0,7%
7.2.8. möks või praht	1	0,2%	0	0%
7.2.9. raha raiskamine	1	0,2%	0	0%
7.3. kahjulik	9	2%	1	0,2%
7.3.1. naha rikkumine	5	1,2%	1	0,2%
7.3.2. tervise rikkumine	2	0,46%	0	0%
7.3.4. kahjulik	2	0,46%	0	0%
8. Kosmeetikatoode	31	7,2%	68	15,7%
8.1. kosmeetikatooted	23	5,3%	65	15%
8.1.1. jumestustooted	0	0%	2	0,46%
8.1.2. ilutooted	8	1,8%	9	2%
8.1.3. jumestuskreem	0	0%	6	1,4%
8.1.4. huulepulk	1	0,2%	5	1,2%
8.1.5. huuleläige	0	0%	1	0,2%
8.1.6. lauvärv	1	0,2%	3	0,7%
8.1.7. puuder	2	0,46%	4	0,9%
8.1.8. põsepuna	0	0%	1	0,2%
8.1.9. ripsmetušš	0	0%	5	1,2%

8.1.10. küünelakk	1	0,2%	1	0,2%
8.1.11. värv	1	0,2%	2	0,46%
8.1.12. kreemid	5	1,2%	16	3,7%
8.1.13. puuderkreem	0	0%	1	0,2%
8.1.14. peitepulk	0	0%	1	0,2%
8.1.15. maskid	0	0%	1	0,2%
8.1.16. näopuhastusvahendid	0	0%	2	0,46%
8.1.17. juuksegeel	2	0,46%	0	0%
8.1.18. juukselakk	1	0,2%	0	0%
8.1.19. näovesi	0	0%	1	0,2%
8.1.20. šampoon	0	0%	1	0,2%
8.1.21. palsam	0	0%	1	0,2%
8.1.22. lõhn	1	0,2%	2	0,46%
8.2. keemiatode	8	1,8%	2	0,46%
8.2.1. tehisilu	0	0%	1	0,2%
8.2.2. tehislik	1	0,2%	0	0%
8.2.3. keemia	5	1,2%	1	0,2%
8.2.4. keemiatööstus	1	0,2%	0	0%
8.2.5. nagu plastik	1	0,2%	0	0%
8.3. loodustode	0	0%	1	0,2%
8.3.1. looduslik	0	0%	1	0,2%
9. Iluprotseduur	18	4,2%	28	6,5%
9.1. iluprotseduurid	1	0,2%	0	0%
9.2. pediküür	1	0,2%	1	0,2%
9.3. maniküür	0	0%	1	0,2%
9.4. kosmeetikud kasutavad seda	1	0,2%	0	0%
9.5. meik	13	3%	22	5%
9.6. kehale kandmiseks	1	0,2%	4	0,9%
9.7. näole	1	0,2%	0	0%

Lisa 5. Kosmeetika kasutamise põhjused poiste ja tüdrukute hinnangul

Kategooriad	Poisid (mainingute arv 167)	%	Tüdrukud (mainingute arv 258)	%
1. Otstarve: Ilu/kaunistamine	88	20,7%	90	21%
1.1. parem välimus	23	5,4%	17	4%
1.2. ilusam välja näha	62	14,6%	65	15,3%
1.3. korrektsem välja näha	2	0,47%	6	1,4%
1.4. pidulikuks puhuks	1	0,2%	2	0,47%
2. Otstarve: Eneseväljendus	22	5%	65	15,3%
2.1. eneseväljendus	9	2%	18	4%
2.1.1. eneseväljenduseks	0	0%	4	0,9%
2.1.2. silma paistmiseks	7	1,6%	12	2,8%
2.1.3. eriliseks	2	0,47%	2	0,47%
2.2. positiivne suhtumine	6	1,4%	41	10%
endasse				
2.2.1. heaks enesetundeks	4	0,9%	14	3,3%
2.2.2. enesehinnangu tõstmiseks	2	0,47%	27	6,4%

2.3. negatiivne suhtumine endasse	7	1,6%	6	1,4%
2.3.1. sest pole endaga rahul	4	0,9%	4	0,9%
2.3.2. et mitte tunda end alasti	0	0%	1	0,2%
2.3.3. naturaalne välimus ei meeldi neile	3	0,7%	1	0,2%
3. Otstarve: Atraktiivsus	3	0,7%	3	0,7%
3.1. atraktiivsuseks	3	0,7%	3	0,7%
3.1.1. atraktiivsuseks vastassoole	3	0,7%	3	0,7%
4. Otstarve: Välimuse muutmiseks (rõhutada/esile tuua/peita/muuta/noorendada/vanemaks muuta)	35	8,2%	79	18,6%
4.1. välimuse muutmiseks	7	1,6%	5	1,2%
4.2. millegi rõhutamiseks	3	0,7%	19	4,5%
4.3. iluvigade peitmiseks	22	5,2%	44	10,4%
4.4. näojoonte esiletoomiseks	0	0%	2	0,47%
4.5. värskendamiseks	0	0%	3	0,7%
4.6. enda mina muutmiseks	1	0,2%	2	0,47%
4.7. vahelduseks	0	0%	1	0,2%
4.8. noorendamiseks	2	0,47%	2	0,47%
4.9. et näha vanem välja	0	0%	1	0,2%
5. Otstarve: Sotsiaalsus	4	0,9%	4	0,9%
5.1. üldine sotsiaalne aktsepteeritus	3	0,7%	2	0,47%
5.1.1. ühiskonda sobitumiseks	2	0,47%	2	0,47%
5.1.2. et neist peetaks rohkem lugu	1	0,2%	0	0%
5.2. sotsiaalsete rollidega seondult	1	0,2%	2	0,47%
5.2.1. ametialaselt	1	0,2%	2	0,47%
6. Hügieen/hooldus/ravi	15	3,5%	17	4%
6.1. enda eest hoolitsemiseks	4	0,9%	6	1,4%
6.2. puhtuseks	1	0,2%	0	0%
6.3. naha raviks ja kaitseks	9	2,1%	10	2,4%
6.4. et hoida end tervena	1	0,2%	0	0%
6.5. on harjumus	0	0%	1	0,2%

Lisa 6. Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika kasutamise põhjustele omavanuste tüdrukute seas

Kategooriad	Poisid (mainingute arv 152)	%	Tüdrukud (mainingute arv 216)	%
1. Otstarve :Ilu/kaunistamine	72	19,6%	67	18,2%
1.1. et ilusam olla	72	19,6%	65	17,7%
1.2. pidulikuks puhuks	0	0%	2	0,54%
2. Otstarve :Eneseväljendus	13	3,5%	44	12%
2.1. eneseväljendus	7	1,9%	14	3,8%
2.1.1. eneseväljenduseks	1	0,27%	1	0,27%

2.1.2. silma paistmiseks	5	1,3%	8	2,2%
2.1.3. et lisada isikupära	1	0,27%	5	1,3%
2.2. positiivne suhtumine endasse	2	0,54%	27	7,3%
2.2.1. enesehinnangu tõstmiseks	1	0,27%	15	4%
2.2.2. heaks enesetundeks	1	0,27%	9	2,4%
2.2.3. on põnev, huvitav	0	0%	3	0,8%
2.3. negatiivne suhtumine endasse	4	1%	3	0,8%
2.3.1. muidu pole endaga rahul	4	1%	3	0,8%
3. Otstarve :Välimuse muutmine (rõhutada/esile tuua/peita/ muuta/noorendada/ vanemaks muuta)	16	4,3%	47	12,8%
3.1. millegi rõhutamiseks	3	0,8%	7	1,9%
3.2. iluvigade peitmiseks	12	3,2%	30	8%
3.3. unisuse varjamiseks hommikul	0	0%	2	0,54%
3.4. jume andmiseks	0	0%	3	0,8%
3.5. noorendamiseks	0	0%	1	0,27%
3.6. et vanem välja näha	1	0,27%	4	1%
4. Otstarve: Sotsiaalsus	23	6,3%	34	9,2%
4.1. üldine sotsiaalne aktsepteeritus	16	4,3%	27	7,3%
4.1.1. inimestele meeldimiseks	13	3,5%	20	5,4%
4.1.2. ühiskonna survele	3	0,8%	2	0,54%
4.1.3. et ennast tõestada	0	0%	1	0,27%
4.1.4. et näida täiuslikuna	0	0%	1	0,27%
4.1.5. see on populaarne	0	0%	3	0,8%
4.2. aktsepteeritus eakaaslaste hulgas	6	1,6%	7	1,9%
4.2.1. omavanuste grupi surve tõttu	5	1,3%	7	1,9%
4.2.2. et teha teisi tüdrukuid kadedaks	1	0,27%	0	0%
4.3. mood	1	0,27%	0	0%
4.3.1. kosmeetika on seotud moega	1	0,27%	0	0%
5. Otstarve : Feminiinsus/ atraktiivsus	20	5,4%	11	3%
5.1. feminiinsus	1	0,27%	0	0%
5.1.1. et olla naiselikum	1	0,27%	0	0%
5.2. atraktiivsus	19	5%	11	3%
5.2.1. atraktiivsuseks vastassoole	19	5%	11	3%
6. hügieen/hooldus/ravi	8	2,2%	13	3,5%
6.1. enda eest hoolitsemiseks	5	1,3%	4	1%
6.2. naha raviks ja kaitseks	3	0,8%	8	2,2%
6.3. on harjumus	0	0%	1	0,27%

Lisa 7. Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika kasutamise põhjustele omavanuste poiste seas

Kategooriad	Poisid (mainingute arv 25)	%	Tüdrukud (mainingute arv 19)	%
1. Otstarve: Ilu/kaunistamine	1	2,3%	3	6,8%
1.1. et parem välja näha	1	2,3%	3	6,8%
2. Hügieen/hooldus/ravi	18	41%	15	34%
2.1. nahahoolduseks ja –raviks	15	34%	14	32%
2.2. hügieeniks	1	2,3%	0	0%
2.3. habemeajamiseks	2	4,5%	1	2,3%
3. Otstarve: atraktiivsus	3	6,8%	0	0%
3.1. atraktiivsus	3	6,8%	0	0%
3.1.1. atraktiivsuseks vastassoole	3	6,8%	0	0%
4. Otstarve :Sotsiaalsus	0	0%	1	2,3%
4.1. sotsiaalsete rollidega seondult	0	0%	1	2,3%
4.1.1. ametialaselt	0	0%	1	2,3%
5. Otstarve: Eneseväljendus	1	2,3%	0	0%
5.1. positiivne suhtumine endasse	1	2,3%	0	0%
5.1.1. heaks enesetundeks	1	2,3%	0	0%
6. Iluprotseduur	2	4,6%	0	0%
6.1. lõhnastamiseks	1	2,3%	0	0%
6.2. soengu tegemiseks	1	2,3%	0	0%

Lisa 8. Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika mittekasutamise põhjustele omavanuste poiste seas

Kategooriad	Poisid (mainingute arv 93)	%	Tüdrukud (mainingute arv 110)	%
1. Otstarve: Feminiinsus versus maskuliinsus	36	17,6%	54	26%
1.1. feminiinsus	26	12,8%	39	19%
1.1.1. see on naistele	21	10,3%	34	16,7%
1.1.2. sest poisid ei meigi end	5	2,5%	5	2,5%
1.2. maskuliinsus	4	2%	8	3,9%
1.2.1. poisid näevad selletagi head välja	2	1%	8	3,9%
1.2.2. poiss ei pea ilus olema	1	0,5%	0	0%
1.2.3. poiss mõistab, et kogu ilu pole väljaspool	1	0,5%	0	0%
1.3. feminiinsus versus maskuliinsus	6	2,9%	7	3,4%
1.3.1. poisid ei pööra oma välimusele nii palju tähelepanu	6	2,9%	7	3,4%

2. Otstarve: Sotsiaalsus	12	6%	15	7,5%
2.1. üldine sotsiaalne aktsepteeritus	2	1%	10	5%
2.1.1. on tabu	2	1%	10	5%
2.2. sotsiaalsete rollidega seondult	10	5%	5	2,5%
2.2.1. kosmeetikat kasutavad geid	10	5%	5	2,5%
3. Otstarve: Eneseväljendus	45	22%	41	20%
3.1. eneseväljendus	2	1%	0	0%
3.1.1. poiss ei karda näidata oma tõelist välimust	2	1%	0	0%
3.2. positiivne suhtumine endasse	0	0%	1	0,5%
3.2.1. neil juba on kõrge enesehinnang	0	0%	1	0,5%
3.3. negatiivne suhtumine endasse	43	21%	40	19,6%
3.3.1. pole vajadust	27	13%	26	12,7%
3.3.2. ei julge kosmeetikat kasutada	1	0,5%	2	1%
3.3.3. põhimõtete vastane	1	0,5%	0	0%
3.3.4. see ei ole sobilik	13	6,4%	11	5,4%
3.3.5. see on raha raiskamine	1	0,5%	0	0%
3.3.6. ei taha oma näonahka rikkuda	0	0%	1	0,5%

Lisa 9. Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika kasutamise põhjustele täiskasvanud meeste seas

Kategooriad	Poisid (mainingute arv 47)	%	Tüdrukud (mainingute arv 67)	%
1. Otstarve: Ilu/kaunistamine	11	9,5%	11	9,5%
1.1. parema välimuse jaoks	11	9,5%	11	9,5%
2. Otstarve: Sotsiaalsus	3	2,6%	4	3,5%
2.1. sotsiaalsete rollidega/vähemustega seondult	3	2,6%	4	3,5%
2.1.1. geid ja transvestiidid kasutavad kosmeetikat	1	0,9%	3	2,6%
2.1.2. ametialaselt	2	1,7%	1	0,9%
3. Otstarve :Välimuse muutmine (peita/noorendada)	5	4,3%	17	15%
3.1. iluvigade peitmiseks	3	2,6%	8	7%
3.2. nooruslikkuse jaoks	2	1,7%	9	7,8%
4. Otstarve: Eneseväljendus	8	7%	2	1,7%
4.1. eneseväljenduseks	3	2,6%	1	0,9%
4.1.1. silmapaistmiseks	3	2,6%	1	0,9%
4.2. positiivne suhtumine endasse	3	2,6%	1	0,9%
4.2.1. heaks enesetundeks	1	0,9%	1	0,9%
4.2.2. enesehinnangu tõstmiseks	2	1,7%	1	0,9%

4.3. negatiivne suhtumine endasse	2	1,7%	0	0%
4.3.1. sest nad pole normaalsed	2	1,7%	0	0%
5. Otstarve: Feminiinsus/atraktiivsus	2	1,7%	2	1,7%
5.1. feminiinsus	0	0%	1	0,9%
5.1.1. naine sunnib kosmeetikat kasutama	0	0%	1	0,9%
5.2. atraktiivsus	2	1,7%	1	0,9%
5.2.1. atraktiivsuseks vastassoole	2	1,7%	1	0,9%
6. Hügieen/hooldus/ravi	16	14%	31	27%
6.1. näohoolduseks	10	8,7%	22	19%
6.2. habemeajamiseks	4	3,5%	4	3,5%
6.3. karvaeemalduseks	0	0%	2	1,7%
6.4. hügieeniks	2	1,7%	3	2,6%
7. Iluprotseduur	2	1,7%	0	0%
7.1. lõhnastamiseks	2	1,7%	0	0%

Lisa 10. Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika mittekasutamise põhjustele täiskasvanud meeste seas

Kategooriad	Poisid (mainingute arv 65)	%	Tüdrukud (mainingute arv 59)	%
1. Otstarve: Feminiinsus versus maskuliinsus	29	31,5%	33	26,6%
1.1. feminiinsus	21	17%	22	18%
1.1.1. kosmeetika on naistele	21	17%	22	18%
1.2. maskuliinsus	5	4%	8	6,5%
1.2.1. mehed näevad selletagi head välja	2	1,6%	6	4,8%
1.2.2. meestel pole midagi varjata	2	1,6%	1	0,8%
1.2.3. mehed on juba niigi täiuslikud	0	0%	1	0,8%
1.2.4. meestel pole vaja meeste jaoks ilusad olla	1	0,8%	0	0%
1.3. feminiinsus versus maskuliinsus	3	2,4%	3	2,4%
1.3.1. mehed ei hoolitse oma välimuse eest nii palju kui naised	3	2,4%	3	2,4%
2. Otstarve: Sotsiaalsus	11	8,8%	6	4,8%
2.1. üldine sotsiaalne aktsepteeritus	6	4,8%	4	3,2%
2.1.1. meie ühiskonnas kehtivatest normidest tingitult	6	4,8%	4	3,2%
2.2. sotsiaalsete vähemustega seondult	5	4%	2	1,6%
2.2.1. kosmeetikat kasutavad geid	5	4%	2	1,6%
3.Otstarve: eneseväljendus	25	20%	20	16%

3.1. negatiivne suhtumine endasse	25	20%	20	16%
3.1.1. pole selleks aega	1	0,8%	0	0%
3.1.2. käib põhimõtetele vastu	1	0,8%	0	0%
3.1.3. sest nad pole nii rumalad kui naised	1	0,8%	0	0%
3.1.4. pole vajalik	18	14,5%	18	14,5%
3.1.5. pole sobilik	3	2,4%	1	0,8%
3.1.6. see poleks normaalne	1	0,8%	1	0,8%

Lisa 11. Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika kasutamise põhjustele täiskasvanud naiste seas

Kategooriad	Poisid (mainingute arv 150)	%	Tüdrukud (mainingute arv 215)	%
1. Otstarve: Ilu/kaunistamine	87	24%	64	17,5%
1.1. et ilusam välja näha	83	23%	61	17%
1.2. pidulikuks puhuks	3	0,8%	3	0,8%
1.3. sest naise kõige suurem väärtus on ilu	1	0,27%	0	0%
2. Otstarve : Eneseväljendus	7	1,9%	29	8%
2.1. enesega toimetulek	0	0%	1	0,27%
2.1.1. stressist vabanemiseks	0	0%	1	0,27%
2.2. eneseväljendus	3	0,8%	3	0,8%
2.2.1. silma paistmiseks	3	0,8%	3	0,8%
2.3. positiivne suhtumine endasse	3	0,8%	23	6,3%
2.3.1. heaks enesetundeks	2	0,54%	8	2,2%
2.3.2. enesehinnangu tõstmiseks	1	0,27%	15	4%
2.4. negatiivne suhtumine endasse	1	0,27%	2	0,54%
2.4.1. muidu pole oma välimusega rahul	1	0,27%	1	0,27%
2.4.2. muidu tunneks end alasti	0	0%	1	0,27%
4. Otstarve: Välimuse muutmine (rõhutada/esile tuua/peita/ muuta/noorendada)	30	8%	82	22,5%
4.1. et noorem välja näha	15	4%	37	10%
4.2. millegi rõhutamiseks	5	1,3%	7	1,9%
4.3. jume andmiseks	0	0%	2	0,54%
4.4. sära andmiseks	1	0,27%	4	1%
4.5. iluvigade peitmiseks	7	1,9%	32	9%
4.6. oma päris mina varjamiseks	2	0,54%	0	0%
5. Otstarve: Sotsiaalsus	2	0,54%	7	1,9%
5.1. üldine sotsiaalne aktsepteeritus	2	0,54%	2	0,54%
5.1.1. ühiskonna surve	2	0,54%	0	0%
5.1.2. et näida täiuslikuna	0	0%	2	0,54%
5.2. sotsiaalsete rollidega seonduvalt	0	0%	5	1,3%
5.2.1. ametialaselt	0	0%	5	1,3%
6. Otstarve: Feminiinsus/atraktiivsus	13	3,6%	15	4%
6.1. feminiinsus	3	0,8%	7	1,9%

6.1.1. kosmeetika on naistele omane	3	0,8%	6	1,6%
6.1.2. et tunda end naiselikult	0	0%	1	0,27%
6.2. atraktiivsus	10	2,7%	8	2,2%
6.2.1. atraktiivsuseks vastassoole	10	2,7%	8	2,2%
7. Hügieen/hooldus/ravi	11	3%	18	5%
7.1. nahahooldus	3	0,8%	9	2,5%
7.2. välimuse eest hoolitsemiseks	5	1,3%	4	1%
7.3. see on harjumus	3	0,8%	5	1,3%

Lisa 12. Poiste ja tüdrukute hinnangud kosmeetika mittekasutamise põhjustele täiskasvanud naiste seas

Kategooriad	Poisid (mainingute arv 0)	%	Tüdrukud (mainingute arv 2)	%
1. Otstarve: Eneseväljendus	0	0%	2	100%
1.1. negatiivne suhtumine endasse	0	0%	2	100%
1.1.1. pole aega	0	0%	1	50%
1.1.2. pole põhjust	0	0%	1	50%

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kadri Ilves
(sünnikuupäev: 2. oktoober 1989)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
NOORUKIEALISTE HINNANGUD OMA ERINEVATELE KEHAOSADELE JA
KOSMEETIKA KASUTAMISELE (KAHE KOOLI NÄITEL),

mille juhendaja on Kristi Kõiv, PhD

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 27.05.2013